

Zásady pro kategorizaci chráněných území na základě managementu

INTERPRETACE A APLIKACE MANAGEMENTOVÝCH KATEGORIÍ PRO CHRÁNĚNÁ ÚZEMÍ V EVROPĚ

Světová komise IUCN pro chráněná území a Federace EUROPARC s pomocí
Světového monitorovacího střediska ochrany přírody

Druhé opravené vydání
2000

Obsah

Předmluva k českému vydání.....	2
Předmluva	3
Poděkování.....	4
Úvod	5
ČÁST I - Managementové kategorie chráněných území	6
Kapitola 1. Historie	6
Kapitola 2. Základní pojmy.....	7
Kapitola 3. Aplikace kategorií	8
ČÁST II - Managementové kategorie.....	11
ČÁST III - Příklady aplikace kategorií.....	16
Rezervace Malla (Finsko)	16
Švýcarský národní park (Švýcarsko)	16
Přírodní rezervace Severovýchodní Svalbard	16
Bělověžský národní park (Polsko).....	17
Národní park Val Grande (Itálie)	17
Regionální park Škočjanske jame (Slovinsko)	18
Giant Causeway a lokalita světového dědictví Pobřeží Causeway (Spojené království).....	18
Národní park Weerribben (Nizozemí)	18
Národní park Yorkshire Dales (Spojené království).....	19
Regionální přírodní park Brenne (Francie)	19
Chráněná krajinná oblast Třeboňsko (Česká republika)	20
Přírodní rezervace Hammastunturi (Finsko).....	20

edice PLANETA 2001

Odborný časopis pro životní
prostředí

Ročník IX, číslo 5/2001

Vydává Ministerstvo životního
prostředí, Vršovická 65,
100 10 Praha 10, tel. 02/6712 2549,
fax: 02/67126549

ISSN 1213-3396

Foto na titulní stránce Fotoscan
2001, s.r.o.

Titul **PLANETA** má registrováno
Ministerstvo životního prostředí a
časopis vychází maximálně 6x ročně
jako monotematická čísla věnovaná
problematice životního prostředí.
Šíří se zdarma a je volně přístupný
na Internetu v Elektronické envi-
ronmentální knihovně.

Předmluva k českému vydání

Zásady pro kategorizaci chráněných území na základě managementu vycházejí nyní poprvé v češtině a nepochybuji o tom, že se stanou vyhledávanou příručkou pro pracovníky ochrany přírody, kteří se zabývají přípravou a vyhlašováním zvláště chráněných území anebo jsou odpovědní za jejich stav. Vývoj kategorizace, kterou Zásady uvádějí a vysvětlují, trval více než dvě desetiletí a byl vyvolán potřebou zavést pořádek do nepřehledných seznamů chráněných území, publikovaných po různu ve světě, kde se často pod stejným označením, vycházejícím z národních legislativ a zvyklostí, skrývala území zcela rozdílného charakteru, s různými ochranářskými cíli a s různým způsobem a stupněm lidské intervence. Na tvorbě Zásad pracovalo velké množství odborníků pod vedením specialistů Světového svazu ochrany přírody IUCN. Rozhodující vliv na jejich současnou podobu měl IV. Světový kongres IUCN o národních parcích a ostatních chráněných územích, který se konal v únoru 1992 v Caracasu. Zde dopracovaná a schválená podoba Zásad byla publikována v r. 1994 a stala se doporučeným vodítkem pro systematické utřídění chráněných území ve světě.

V Evropě nebyla kategorizace přijímána bez námitek. Proto Evropská sekce Světové komise pro chráněná území (WCPA) spolu s Federací národních a přírodních parků Evropy (EUROPARC) zorganizovaly tým odborníků z různých

zemí a společně vypracovaly komentář, který vysvětluje některé nejasnosti a umožňuje užití kategorizace ve složitých a různorodých podmínkách evropského kontinentu bez problémů. Toto evropsky komentované vydání Zásad bylo publikováno v r. 2000 a je nyní českému čtenáři předkládáno.

Věřím, že česká ochranářská obec najde v publikované příručce cennou inspiraci a zbaví se některých předsudků, které při přijímání informací „z doslechu“ nutně vznikaly. Především snad ustane zbytečné přeceňování některých kategorií na úkor jiných, považovaných za méněcenné: na několika místech zásad se výslovně uvádí, že všechny kategorie chráněných území jsou potřebné a z hlediska ochrany přírody jsou plnohodnotné. Snad také ustane zbytečné soutěžení o to, na jakou kategorii má to které území právo. Kategorizace je proces, který má jednoduchým a přehledným způsobem vyjádřit cíl, ke kterému chráněné území spěje, a metody, kterých na cestě k tomuto cíli používá. Kategorizace byla vytvořena pro chráněná území, nikoliv proti nim. Její přijetí a aplikování v České republice zprůhlední naši soustavu chráněných území ve světě a nám pomůže lépe se orientovat ve světové ochraně přírody.

Ing. František Urban
Člen Rady IUCN v l. 1994 - 2000
Viceprezident IUCN v l. 1997 - 2000

PŘEDMLUVA

Zásady Světového svazu ochrany přírody (International Union for Conservation of the Nature, IUCN) pro kategorizaci chráněných území podle kategorií managementu byly zveřejněny v roce 1994. Od té doby dochází k jejich široké aplikaci a nesčetnému odkazování na ně na národní i mezinárodní úrovni v oblasti legislativní, koncepční i v jiných případech. Dokladem může být například poslední vydání Seznamu OSN chráněných území (1997).

Předkládaná doplňující příručka je součástí probíhajících aktivit Světové komise pro chráněná území (World Commission for Protected Areas, WCPA), jejichž cílem je zajistit, aby zásady IUCN byly stále lépe chápány a používány. Byla vytvořena speciálně na podporu tohoto procesu v Evropě. Jejím záměrem je proto pomoci správcům chráněných území a dalším zájemcům o tato území v Evropě při lepším aplikování systému IUCN, zejména v podobě zpětné vazby pro Světové monitorovací středisko ochrany přírody (World Conservation Monitoring Center, WCMC) jako podnět pro příští vydání seznamu OSN.

Odpovídající kategorizaci lze zajistit a vhodná data lze získat jedině tehdy, pokud budou definice a zásady pečlivě studovány odpovědnými státními úřady a poté porovnávány s reálnou situací v každém jednotlivém chráněném území. Ani WCMC, ani Světová komise pro chráněná území (WCPA) nemá možnost kontrolovat údaje, poskytované jednotlivými státy, v dostatečné míře podrobnosti, aby byly schopny individuálně provádět potřebné korekce. V tom je proto význam předkládaných doporučení. Státy mohou také dojít k názoru, že bude užitečné založit či svolat odpovídající fórum, které by pomohlo rozhodnout o jejich zařazení na seznam OSN. Je také možné konzultovat problémy s odborníky z WCPA a sítě EUROPARC. Jedním z úmyslů WCPA a Federace EUROPARC při rozšiřování informací o systému kategorií je právě podpora provádění nezávislého hodnocení v rámci jednotlivých států.

Dodatečná doporučení v této oblasti jsou nutná také díky problémům, na něž se narazilo při interpretaci systému kategorií. Ačkoli tyto problémy nejsou omezeny jen na Evropu, v některých případech se týkají tohoto regionu především. To způsobuje, že přiřazení jednotlivých chráněných území specifickým kategoriím není vždy snadné a někdy je zapotřebí určitého typu arbitrárního rozhodnutí. Hlavní problémy jsou tyto:

1. Systém kategorií je vystaven na „jednosměrném“ stupňování primárních cílů managementu od přísné ochrany (kategorie I) po pravidelný management stanovišť (kategorie IV) a ochranu krajiny (kategorie V). Ve skutečnosti však jsou cíle managementu v rámci určitého chráněného území často komplikovanější. Zařazení všech chráněných území do systému s lineární klasifikací se nemůže podařit bez nevyhnutelného zkreslení, které s sebou přináší potlačení určitých charakteristik a nadhodnocení významu jiných.
2. Mnohá z velkých chráněných území v Evropě zahrnují oblasti s cíli ochrany, odpovídajícím dvěma či ještě větším počtu managementových kategorií. Zásady doporučují, aby každé jednotlivé území bylo přiřazeno určité kategorii, a to na základě primárního předmětu ochrany. V takových případech je nevyhnutelné dělat kompromisy a pomíjet některé drobnější informační detaily. Doporučuje se proto, aby k identifikaci těchto dalších cílů a předmětů ochrany napomáhaly veškeré doplňující materiály, například národní a lokální databáze, seznamy a tabulky.
3. Velké mořské oblasti bývá obtížné přiřadit k jedné jediné kategorii, neboť v typických případech zahrnují proměnlivé, dynamické mořské ekosystémy, vykazují vysokou roz-

manitost stanovišť a druhů v rámci dané oblasti, v nichž žije velké množství rychle migrujících mořských druhů (např. od planktonu po mořské savce), které také někdy přecházejí přes státní hranice. Proto je zde zapotřebí definovat více předmětů ochrany a vytvářet velmi složité programy managementu. Opět se v takových případech doporučuje, aby přiřazení ke konkrétnímu typu kategorie bylo provedeno podle primárního předmětu ochrany a sekundární cíle byly zahrnuty v podobě popisných informací. To může také podporovat zavádění nových přístupů k víceúčelovému managementu.

4. Zvláštní problémy někdy vznikají ve spojení s používáním kategorie II (například tam, kde existuje silný politický tlak na zařazení území do této kategorie v seznamu OSN). Jde zejména o případy, kdy národní parky, vyhlášené na základě národní legislativy, nesplňují požadavky, kladené na kategorii II. Tam, kde je příčinou nedostatečný management, může být cílem zlepšení jeho účinnosti; kde však tyto problémy vznikají díky tomu, že cíle managementu jsou ve skutečnosti odlišné, bude vhodnější přearaženi do jiné kategorie (např. IV nebo V).
5. Existují také určité problémy v kategorii V. V minulosti byla totiž tato kategorie užívána nejen pro klasifikování typických chráněných částí krajiny podle definice IUCN, ale také pro mnohé další oblasti, které bylo nesnadné zařadit do jiných kategorií. Nebezpečím této strategie je zpochybnění smyslu kategorie V, jak byla původně navržena, a podpora názoru, že se obecně jedná o méně významnou kategorii než např. kategorie II (zatímco systém IUCN zdůrazňuje, že významné jsou všechny kategorie bez rozdílu). Lokality, které neodpovídají charakteristice žádné z kategorií, by měly být posuzovány tak, že nespádají pod všeobecné definice chráněných území IUCN a neměly by se vůbec objevovat na seznamu OSN.
6. V národních legislativách nacházíme někdy odkazy na kategorie IUCN, avšak s jejich odlišnou interpretací. To může vést ke zmatkům. Tam, kde legislativa explicitně odkazuje na systém IUCN, je bezpodmínečně nutné dodržovat všechny definice a zásady. Tam, kde tomu tak není, je nejlepším řešením neuzívat systém číslování podle IUCN (I - VI).
7. Někdy dochází k nejasnostem ve vztahu mezi definicí cílů a předmětů ochrany určitého území a jeho klasifikací. Ve skutečnosti by primárním cílem při vyhlášení chráněného území mělo být zajištění dostatečné úrovně ochrany prostřednictvím přizpůsobení široce definovaných ochrannářských cílů místním potřebám a podmínkám. Definice jednotlivých kategorií by se měly používat jako vodítko při rozhodování o cílech managementu, avšak konečná kategorizace by měla být výsledkem definování stavu území z hlediska jeho ochrany. Přednost má ochrana, teprve poté následuje kategorizace.

Abyste tato příručka napomohla interpretaci systému IUCN v podmínkách Evropy, části I a II velmi užce sledují strukturu globálních zásad, avšak zdůrazňují doplňující komentáře pro zjednodušení interpretace těchto zásad v evropském kontextu. Část III potom přináší výběr „případových studií“ v rámci celého regionu, jejichž smyslem je demonstrovat možné aplikace systému v praxi.

Dr. Hans Bibelriether
předseda Federace EUROPARC
Maria Zupančič-Vičar
místopředsedkyně IUCN-WCPA pro Evropu

Poděkování

Federace EUROPARC a Světová komise IUCN pro chráněná území jsou zavázány mnoha jednotlivcům, kteří pomáhali při přípravě této interpretační příručky „Zásad pro kategorizaci chráněných území podle managementu“ z roku 1994 pro Evropu.

Velkou část prací na přípravě tohoto dokumentu vykonala pracovní skupina pro „Interpretaci a aplikaci kategorií managementu IUCN“, ustavená v rámci projektu na výměnu zkušeností EUROPARC, prováděného Federací EUROPARC a podpořeného z programu PHARE Evropské unie. Pracovní skupina, řízená v roce 1997 Peterem Rupitschem (A) a v letech 1998/99 Dr. Matti Helminenem (FIN), byla tvořena praktiky z chráněných území a experty s mezinárodními zkušenostmi z devíti států. Během čtyř setkání pracovní skupiny, která proběhla v Bohinji (SI), na ostrově Rujana (D), v Bratislavě (SK) a v Praze (CZ), přispěli Dr. Hans Bibelriether (D), Dr. Arnold Boer (NL), Dr. Roland Dellagiacomia (I), Teet Koitjärv (EE), Jan Leszkowicz (PL), Eva Pongratz (D), Andrej Sovinc (SI), Erika Stanciu (RO), Dr. Zoltan Szilassy (H), Martin Šolar (SI), Borut Štumberger (SI), Erika Toth (H), Jana Zacharová (SK) a Marija Zupančič-Vičar (SI) svými zkušenostmi a znalostmi k vytvoření tohoto dokumentu.

Díky rozdílnosti národních a federálních legislativ, což má značný vliv na implementaci a aplikaci managementových kategorií chráněných území, bylo nutné projednat rukopis Zásad s širokým okruhem odborníků z evropských chráněných území. Během setkání před zahájením konference „Parky pro život“ na ostrově Rujana (D) a workshopu EURO-

PARC pro výměnu zkušeností „Politiky pro kvalitnější ochranu přírodního dědictví“ v Národním parku Dzukija (LT) dále přispěli svými názory a zkušenostmi tyto odborníci: Grigore Baboianu (RO), Janez Bizjak (SI), Andon Bojadži (MK), Roger Crofts (UK), Humberto da Cruz (E), Antonio Fernandez de Tejada (E), Gerald Dick (A), Eugenius Drobek (LT), Adaleta Durmic (BiH), Marian Gič (SK), Michael Green (UK), Istvan Gyarmathy (H), Arne Kaasik (EE), Konstantinos Kassioumis (GR), Horst Korn (D), Željko Kramaric (CRO), Olev Lillemets (EE), Mehmet Meta (AL), Attila Molnár (H), Irma Obersteiner (A), Czeslaw Okolow (PL), Adrian Phillips (UK), Dr. Klaus Robin (CH), Patrizia Rossi (I), David Sheppard (AUS), Hermann Stotter (A), Janis Strautnieks (LV), Zdislaw Szikurc (PL), Katarina Škorvanková (SK), Dr. Jan Štursa (CZ), István Zsolt Tóth (H), Dr. Ivan Vološčuk (SK) a Dr. Hubert Zierl (D).

Údaje do části III - příklady aplikace jednotlivých kategorií - poskytli pro ukázková území Dr. Heinrich Haller (CH), Heather Hancock (UK), Miroslav Hátle (CZ), Francois Miguel (F), Olav Nord-Varhaug (N), Dr. Czeslaw Okolow (PL), Eino Piri (FIN), J. J. Shiphorst (NL), Dr. Giuliano Tallone (I), Jim Taylor (UK), Meriwether Wilson (UK), Tapio Tynys (FIN), Philip S. Watson (UK) a Tomáš Zorman (SI).

Dr. Hans Bibelriether
předseda Federace EUROPARC
Maria Zupančič-Vičar
místopředsedkyně IUCN-WCPA pro Evropu

Úvod*

Systém IUCN pro klasifikaci chráněných území rozlišuje šest managementových kategorií. Rozumí se samo sebou, že tyto kategorie jsou hodnotné samy o sobě. Číslování od I do VI nevyjadřuje žádnou hierarchii. Kompletní škála kategorií je nezbytná pro postižení různorodosti „služeb“, které chráněná území poskytují. Cílem této publikace je objasnit, jak by měly být interpretovány zásady pro managementové kategorie IUCN v rámci Evropy. Základním předpokladem těchto doplňujících informací a vysvětlivek je skutečnost, že kritéria a cíle managementu jednotlivých kategorií musí být dodržovány stejně tak v Evropě jako kdekoli jinde a že nesmí být nijak oslabovány.

Při vyhlásování chráněných území a jejich přiřazení k jednotlivým kategoriím hrají v Evropě významnou úlohu následující charakteristiky:

- Ačkoli Evropa je jen malý kontinent, rozpadá se do mnoha různých a proměnlivých pevninských a mořských typů krajiny.
- Historicky vytvořené kulturní typy krajiny jsou široce rozšířené a vysoce hodnocené. Jsou výsledkem velmi dlouhé historie osídlení a využívání půdy, během něhož lidé pracovali a obdělávali krajinu - v oněch dobách v harmonii s přírodními silami.
- S výjimkou částí severní a východní Evropy zde téměř neexistují extenzivní, zcela nedotčené přírodní oblasti.
- Vlastnictví půdy a právo na užívání půdy může být velmi složitě a je často založeno na rozdělení půdy do velmi malých celků.
- Evropa se přirozeně rozpadá na relativně malá území s jednotlivými typy krajiny. Kontinuální využívání krajiny však vedlo k podstatnému vzrůstu rozmanitosti stanovišť a organickému propojení kulturních a přírodních oblastí. Tato situace často vede ke zvýšení úrovně biodiverzity; je všeobecně akceptováno, že rozšíření mnohých volně žijících druhů má přímý vztah k člověkem pozměněným polopřírodním stanovištím.
- Evropa je rozdělena mezi množství malých států. Některé z nich jsou dále z politického hlediska děleny v rámci federálního systému. To má za následek množství typů právní regulace chráněných území, kterou lze proto obtížně generalizovat.
- Konečně velká část Evropy je charakterizována vysokou hustotou osídlení, existencí rozsáhlé infrastruktury a vysokou úrovní spotřeby obyvatel.

* Všechny poznámky a výklady, vztahující se k situaci v Evropě, které jsou připojeny nad rámec původního textu „Zásad pro managementové kategorie chráněných území“ IUCN, jsou vtištěny *tučně kurzívou*.

ČÁST I

Managementové kategorie chráněných území

Kapitola 1. Východiska

IUCN již před téměř čtvrtstoletím vytvořilo prostřednictvím své Komise pro národní parky a chráněné oblasti (CNP-PA, nyní WCPA) mezinárodní vodítko pro kategorizaci chráněných území vydáním příručky, jejímž účelem bylo:

- upozornit vlády států na význam chráněných území;
- stimulovat vlády k tomu, aby vytvořily systém chráněných oblastí s takovými cíli managementu, které by přesně odpovídaly národním i místním podmínkám a okolnostem;
- omezit problémy, vznikající přijímáním mnoha různých termínů pro popis různých typů chráněných území;
- vytvořit mezinárodní standardy, jež by pomohly při vytváření globálních a regionálních přehledů a statistik a srovnávání jednotlivých zemí;
- vytvořit rámec pro sběr, nakládání a rozšiřování údajů o chráněných územích;
- všeobecně zlepšit komunikaci a porozumění mezi všemi osobami, podílejícími se na ochraně přírody.

Prvním krokem bylo definování pojmu „národní park“ Generálním shromážděním IUCN v roce 1969. Rozsáhlou pionýrskou činnost vykonal Dr. Ray Dasmann; jejím výsledkem byl předběžný systém kategorií, publikovaný IUCN v roce 1973. V roce 1978 IUCN zveřejnila Zprávu CNPPA o kategoriích, cílech a kritériích pro chráněné oblasti, kterou připravil Výbor CNPPA pro kritéria a nomenklaturu, řízený Dr. Kentonem Millerem. Ten navrhl následujících deset kategorií:

- I Vědecká rezervace / přísná přírodní rezervace
- II Národní park
- III Přírodní památka / přírodní pamětihodnost
- IV Rezervace pro ochranu přírody / řízená přírodní rezervace / rezervace nedotčené (divoké) přírody
- V Chráněná krajina
- VI Rezervace na ochranu přírodních zdrojů
- VII Přírodní biotická oblast / antropologická rezervace
- VIII Managementové území mnohonásobného využití / řízená oblast ochrany přírodních zdrojů
- IX Biosférická rezervace
- X Místo světového dědictví (přírodního)

Tento systém kategorií byl široce používán. Byl zahrnut do některých národních legislativ, využíván při komunikaci mezi manažery chráněných území celého světa a stal se základem organizační struktury Seznamu národních parků a chráněných území OSN (který ve svých novějších vydáních pokrývá kategorie I - V).

Zkušenosti z praxe nicméně ukázaly, že systém kategorií z roku 1978 potřebuje přehodnocení a aktualizaci. Rozdíly mezi určitými kategoriemi nejsou vždy jasné a přístup k ochraně mořských území vyžaduje zpřísnění. Kategorie IX a X nejsou diskretními managementovými kategoriemi, ale jen mezinárodním označením, které lze všeobecně uplatnit i vůči všem kategoriím zbývajícím. U některých kritérií se zjistilo, že je zapotřebí vytvořit jejich podstatně pružnější interpretaci, odpovídající proměnlivým podmínkám v rámci celého světa. V neposlední řadě si aktualizaci vyžádal i jazyk, pou-

žitý k popisu některých pojmů, odpovídajících potřebám kategorizace, aby odrazil nové chápání přírodního prostředí a interakcí člověka s tímto prostředím, jež se objevily v průběhu posledních let.

V roce 1984 proto CNPPA zřídila pracovní skupinu pro vyhodnocení systému kategorií a v případech, kdy se to ukázalo jako nutné, jeho přehodnocení. Skupina vzala v úvahu několik rozhodnutí Generálního shromáždění, týkajících se zájmů domorodých obyvatel, území nedotčené přírody a chráněných suchozemských a mořských krajín. Zpráva pracovní skupiny, řízené do té doby předsedou CNPPA Haroldem Eidsvikem, byla přednesena na shromáždění CNPPA v průběhu Generálního shromáždění IUCN v Perthu, Austrálie, v listopadu 1990. Ve zprávě bylo navrženo, aby se základem aktualizovaného systému stalo prvních pět kategorií systému z roku 1978; dále bylo navrženo zrušení kategorií VI - X.

Zpráva byla všeobecně velmi dobře přijata. Bylo na ni odkazováno i v rozsáhlejší přehledu na IV. světovém kongresu o národních parcích a chráněných oblastech v Caracasu, Venezuela, konaném v únoru 1992. Kongresový seminář, na jehož program bylo téma zařazeno, měl k dispozici také analýzu, zpracovanou konzultantem IUCN Johnem Fosterem. Účastníci semináře posoudili předložené materiály a doporučili co nejrychlejší vytvoření zásad, jež by nahradily původní kategorizaci, schválenou v roce 1978. Toto doporučení bylo formálně potvrzeno Doporučením č. 17 tohoto kongresu. Poté byla na základě tohoto doporučení připravena a Řídicím výborem CNPPA a Výborem IUCN posouzena revidovaná verze zásad. Výsledkem jsou zásady, které držíte v rukou, zahrnující všeobecná doporučení pro managementové kategorie chráněných území (Část I), popisující všechny kategorie jednu po druhé (Část II) a obsahující řadu příkladů z celého světa, demonstrující aplikaci jednotlivých kategorií (Část III).

Předkládané zásady tak představují vyvrcholení rozsáhlého procesu, zahrnujícího široké posouzení a vyhodnocování chráněných území v průběhu řady let. Existuje mnoho stanovisek osob, podílejících se na této činnosti. Někteří navrhovali radikální změnu zásad z roku 1978, jiní naopak nedoporučovali změny žádné. Někteří naléhali na to, aby vznikly regionální verze Zásad, druzí naopak trvali na univerzální použitelnosti jednotlivých kategorií.

Výsledkem jsou zásady, které:

- navazují na principy, navržené v roce 1978 a znovu potvrzené ve zprávě z roku 1990;
- aktualizují zásady z roku 1978 tak, aby odrazily zkušenosti s fungováním systému kategorií, získané v průběhu let;
- zachovávají prvních pět kategorií, zároveň však zjednodušují terminologii a jejich obsah;
- přidávají kategorii novou;
- uznávají, že systém musí být dostatečně pružný, aby se přizpůsoboval složitosti reálného světa;
- ilustrují každou ze šesti kategorií řadou krátkých případových studií, ukazujících, jak jsou tyto kategorie aplikovány ve světě;
- poskytují nástroj pro management, nejsou však závazným předpisem.

Kapitola 2. Základní pojmy

Východiskem musí být definice chráněného území. Přijátá definice je odvozena z té, která byla použita během semináře o kategoriích, konaného během IV. světového kongresu o národních parcích a chráněných územích:

„Území na pevnině nebo na moři, speciálně určené pro ochranu a udržování biologické rozmanitosti a přírodních a s nimi spojených kulturních zdrojů, o něž je péče zajišťována právními či jinými účinnými prostředky.“

Tato definice zahrnuje celý „vesmír“ chráněných území. Veškeré kategorie musí spadat pod tuto definici. Ačkoli však všechna chráněná území naplňují všeobecný cíl, obsažený v této definici, v praxi se přesný účel, pro něž jsou jednotlivá chráněná území vyhlášována, velmi značně liší. Hlavními cíli managementu bývají:

- vědecký výzkum
- ochrana nedotčené přírody
- ochrana druhů a genetické rozmanitosti
- poskytování environmentálních služeb
- ochrana specifických přírodních a kulturních pozoruhodností
- turistika a rekreace
- vzdělávání
- trvale udržitelné využívání zdrojů přírodních ekosystémů
- udržování kulturních a tradičních atributů.

S ohledem na různé proporce a priority, spojené s těmito hlavními cíli managementu, lze zcela zjevně rozlišit následující kategorie chráněných území:

Oblasti jsou zřizovány převážně pro:

- I. přísnou ochranu (tj. přísné přírodní rezervace / oblasti nedotčené (divoké) přírody)
- II. ochranu ekosystémů a rekreaci (tj. národní park)
- III. ochranu přírodních jevů (tj. přírodní památka)
- IV. ochranu prostřednictvím aktivního managementu (tj. oblast managementu stanovišť/druhů)
- V. ochranu krajiny/mořských oblastí a rekreace (tj. chráněná krajinná/mořská oblast)
- VI. trvale udržitelné využívání přírodních ekosystémů (tj. chráněné území s řízeným využíváním přírodních zdrojů)

Většina chráněných území však slouží v širším měřítku i dalším účelům.

Tato analýza je základem, na němž byl vyvinut mezinárodní systém kategorizace chráněných území IUCN a který je obsahem těchto Zásad. V této souvislosti je nutno speciálně zmínit následující rysy:

- základem kategorizace jsou primární cíle managementu;
- přiřazení území k jednotlivým kategoriím neodráží hodnocení účinnosti managementu;
- systém kategorií je mezinárodní;
- národní názvy chráněných území se mohou lišit;
- zavádí se nová kategorie;
- všechny kategorie jsou důležité;
- kategorie odrážejí postupné zvyšování vlivu člověka.

Tyto body jsou rozvedeny v následujícím textu.

Základem kategorizace jsou primární cíle managementu

Území by měla být přiřazována jednotlivým kategoriím v prvé řadě na základě primárních cílů managementu (předmětu ochrany), uvedených v právních předpisech, jimiž jsou zřizována; cíle managementu dílčích lokalit uvnitř území mají jen doplňkový význam. Tento přístup zajišťuje pevný základ pro celý systém a je praktičtější. Při přiřazování jednotlivých

území kategoriím je proto nutné analyzovat národní legislativu (nebo podobné účinné dokumenty, jakými jsou zvykové dohody nebo deklarované záměry nevládních organizací) a popsat primární cíle, pro něž jsou území vyhlášována.

* *Odstavec „Základem kategorizace jsou primární cíle managementu“ je pro evropské poměry nutné upřesnit takto:*

Při přiřazování jednotlivých území příslušným kategoriím je nutné analyzovat národní legislativu, související plánovací dokumenty, jako jsou plány péče, a druh vlastnictví pozemků pro identifikaci cílů managementu a umožnění jejich zavedení do praxe.

Přiřazení území k jednotlivým kategoriím neodráží hodnocení efektivity managementu

Při interpretaci systému z roku 1978 se někdy objevovaly tendence k zaměňování účinnosti managementu s jeho cíli. Kupříkladu některá území, zřízená na základě zákona s cíli, odpovídajícími kategorií II (národní park), byla druhotně přiřazena kategorii V (CHKO), neboť nebyla dostatečně účinně chráněna před negativními lidskými zásahy. Tento postup zaměňuje dva odlišné typy posouzení: co je záměrem při zřizování určitého území a jak vypadá situace v praxi. IUCN vyvíjí oddělený systém monitorování a zaznamenávání účinnosti managementu; po dokončení bude využíván paralelně se systémem kategorizace a i informace o efektivitě managementu budou shromažďovány a zaznamenávány na mezinárodní úrovni.

Systém kategorií je mezinárodní

Systém kategorií byl vyvinut mezi jiným i proto, aby vytvořil základ pro mezinárodní srovnávání. Dalším záměrem bylo i to, aby byl použitelný v jakékoli zemi. Zásady proto zcela nevyhnutelně musí být velmi všeobecné a na národní i regionální úrovni je nutné je interpretovat značně pružně. Z mezinárodních podstaty systému a z potřeby konzistentní aplikace kategorií také vyplývá, že konečná odpovědnost za stanovení kategorií musí ležet na úrovni mezinárodních organizací. Může jít o IUCN, a to v podobě jeho komise CNPPA (dnes WCPC), nebo o Světové monitorovací středisko ochrany přírody (např. při sestavování seznamu OSN) v úzké spolupráci s IUCN.

Národní názvy chráněných území se mohou lišit

V dokonalém světě by měl mít systém kategorií IUCN přednost a národní systémy by z něho musely vycházet, užívající standardizovanou terminologii. V praxi ovšem různé země vytvořily národní systémy s terminologií velmi rozdílnou. Příkladem budiž označení „národní park“, které má zcela odlišný význam v různých zemích. Mnoho „národních parků“, vyhlášených na národní úrovni, nesplňuje zcela kritéria kategorie II systému z roku 1978. Kupříkladu ve Spojeném království, kde „národní parky“ zahrnují lidská sídla a probíhá v nich rozsáhlé využívání přírodních zdrojů, jsou tato území správně řazena do kategorie V. V Jižní Americe zjistila poslední studie IUCN, že kolem 84 % národních parků má významné trvalé osídlení; některá z těchto území by tedy správně měla být přiřazena kategoriím jiným.

Protože v minulosti došlo díky těmto skutečnostem k mnohým nedorozuměním, část II těchto Zásad popisuje jednotlivé kategorie na základě jejich hlavních cílů managementu a zároveň podle jejich specifických označení. Je také připojen odkaz na názvy, užití v rámci systému z roku 1978, neboť přinejmenším některé z nich se mezitím dosti rozšířily.

Na národní úrovni ovšem bude i nadále užíváno množství nejrůznějších označení. Vzhledem k tomu je nevyhnutelné, že stejné označení bude mít v různých zemích i různý význam; naopak v různých zemích mohou být používány různé názvy

pro popis téže kategorie chráněných území. To je jen dalším důvodem pro to, aby byl kladen důraz na mezinárodní systém kategorizace na základě cílů managementu, a to v takové podobě, která bude nezávislá na názvu.

Mnoho komplikací bývá v Evropě způsobeno skutečností, že v mnohých zemích se v národních legislativách užívá termínů jako „národní parky“ a „přírodní rezervace“ pro taková chráněná území, jejichž cíle se vzhledem ke stejnojmenným kategoriím liší. Kupříkladu mnoho národních parků neodpovídá kategorii II. Díky složitosti a citlivosti kategorizace chráněných území v Evropě, zejména těch, jež jsou nazývány „národní parky“, vydává IUCN na požádání potvrzení o tom, k jaké kategorii lze konkrétní lokality přiřadit.

Zavádí se nová kategorie

Doporučení, přijatá v Caracasu, vyzvala IUCN, aby posoudilo názory některých expertů na potřebnost nové kategorie, která by pokrývala převážně přírodní oblasti, jež jsou „zřizovány k ochraně jejich biodiverzity takovým způsobem, který by poskytoval trvale udržitelný přísun produktů a služeb pro tamní společenství“. Posouzení této žádosti vedlo k tomu, že do těchto Zásad byla zavedena nová kategorie, u níž základním účelem managementu je trvale udržitelné využívání přírodních ekosystémů. Klíčovým požadavkem je, že o území se musí pečovat tak, aby byla zajištěna dlouhodobá ochrana a udržování jeho biodiverzity. Konkrétně musí být splněny čtyři podmínky:

- oblast musí být schopna zapadnout do všeobecné definice chráněných území (viz výše),
- přinejmenším dvě třetiny oblasti by měly být v současnosti i v budoucnu zachovány v přírodním stavu,
- nesmí být zahrnuty velké hospodářské monokultury,
- musí existovat správce území.

Jedině při splnění těchto požadavků mohou být území navržena k zařazení do této kategorie.

Všechny kategorie jsou důležité

Pořadové čísla, přiřazené jednotlivým kategoriím, není odrazem jejich významu: pro ochranu a trvale udržitelný rozvoj jsou zapotřebí všechny kategorie. IUCN proto doporučuje státům, aby nejprve vytvořily systémy chráněných území, které splňují jejich vlastní cíle ochrany přírodního a kulturního dědictví, a teprve poté jim přiřazovaly některé či všechny kategorie. Protože každá kategorie vyplňuje konkrétní „niku“ v oblasti managementu, všechny státy musí samy posoudit vhodnost využití úplné škály managementových kategorií pro svoje potřeby.

Ale odrážejí postupné zvyšování působení člověka

Systému je však vlastní to, že jednotlivé kategorie odrážejí různý stupeň míry lidských zásahů. Je skutečností, že výzkum ukázal, že dřívější člověkem způsobené změny ekosystémů byly ve skutečnosti daleko významnější, než se dříve předpokládalo; že žádné místo na zeměkouli nezůstalo ušetřeno vlivu dálkového znečištění a člověkem vyvolaných změn klimatu. V tomto smyslu nelze žádnou oblast na Zemi považovat za skutečně „přírodní“. Tento termín je proto v tomto díle užíván ve smyslu definice z publikace „Pečujeme o Zemi“:

Ekosystémy, kde od počátku průmyslové revoluce (1750)

(a) dopad lidské činnosti nebyl větší než působení původních druhů a (b) neovlivnil strukturu ekosystémů. Z této definice jsou vyloučeny změny klimatu.

Podle této definice se kategorie I až III převážně zabývají ochranou přírodních oblastí, kde přímé lidské zásahy a pozměňování životního prostředí byly omezené; u kategorií IV, V a VI nacházíme podstatně větší zásahy a změny.

Je velice obtížné definovat přírodní ekosystém a bod, v němž mění se ekosystém ztrácí či opětovně získává svoji „přírodnost“. Pravděpodobně není možné pevně stanovit časový okamžik jako referenční základnu pro identifikaci přírodních ekosystémů.

V Zásadách byla průmyslová revoluce (1750) vybrána jako základní časová rovina, avšak i do roku 1750 lidské osídlení již změnilo některé oblasti, které byly později opuštěny.

Výsledkem je to, že podobně jako v částech Jižní Ameriky nebo Asie, i v částech Evropy byly původně osídlené oblasti přeměněny v lesy. Protože ekosystémy se mění a vyvíjejí neustále, někdy velmi rychle, termín „přírodní oblast“ může být používán i tam, kde využívání krajiny bylo zastaveno a kde nyní probíhá přírodní sukcese.

Kapitola 3. Aplikace kategorií

Aplikace nových kategorií musí probíhat v historickém kontextu. Přes 9000 chráněných území nyní splňuje kritéria pro zařazení do seznamu OSN a všechna byla přiřazena kategoriím I - V systému z roku 1978 (seznam OSN nezahrnuje kategorie VI - VIII, ačkoli obsahuje soupis přírodních lokalit světového dědictví a biosférických rezervací i Ramsarských lokalit). Systém kategorií byl široce aplikován v mnoha částech světa a byl používán jako základ pro národní legislativy. Nadto terminologie - a odpovídající způsob myšlení - spojené s jednotlivými kategoriemi zapustily své kořeny a začaly být šíře přijímány. Z těchto důvodů je v těchto zásadách spíše používán evoluční přístup než náhlý „zlom“ předchozího systému.

Zkušenost s používáním systému z roku 1978 však byla taková, že konkrétní kritéria byla příliš normativní na to, aby mohla odrážet měnící se podmínky, převládající v různých částech světa.

Ačkoli tedy tyto Zásady byly sestaveny proto, aby poskytly celosvětový rámec, mají poněkud větší flexibilitu než předchozí dokument. Kupříkladu doporučení pro zónování nebo klasifikaci, správce území a vlastnictví půdy jsou poněkud méně přísná než v předchozích zásadách. Při přiřazování oblastí k jednotlivým kategoriím musí být důraz kladen na vyjasnění cílů managementu a zajištění toho, aby pro jejich dosažení existovaly potřebné podmínky. Pokud budou zásady aplikovány správně a důsledně, výsledkem bude seskupování území v rámci jednotlivých kategorií, které bude logické a důsledné z celosvětového pohledu.

Při interpretaci systému z roku 1978 se ukázala jako významná následující témata:

- rozloha chráněných území
- zónování uvnitř chráněných území
- odpovědnost za management
- vlastnictví pozemků
- regionální odchylky
- vícenásobná klasifikace
- oblasti kolem chráněných území
- mezinárodní označování.

Tato kapitola stručně pojednává o každém z těchto témat ve vztahu ke kategoriím (IUCN pochopitelně vydal mnohem podrobnější směrnice k tomuto tématu - například Managing Protected Areas in the Tropics, 1986 [Správa a péče o chráněná území v tropech] a Marine and Coastal Protected Areas, 1985 [Mořská a pobřežní chráněná území]). Následující defi-

nice se dotýkají několika z těchto bodů z pohledu individuálních kategorií.

Zvláštní charakteristiky Evropy, zmíněné v úvodu, jako je převaha kulturní krajiny, všeobecně menší rozloha pozemků jednoho vlastníka a velký podíl půdy v soukromém vlastnictví stejně jako rozdělení mezi množství států, z nichž některé jsou velmi malé a mají vysokou hustotu osídlení, silně komplikují vyhlášení chráněných území kategorií I, II a VI. Tyto kategorie jsou však potřebné pro ochranu našeho cenného evropského přírodního dědictví v reprezentativních územích.

Ze stejných důvodů mají mnohé evropské země potíže s vyhlášením chráněných území kategorií I, II a VI a s dodržováním odpovídajících cílů managementu. V případě člověkem pozměněných typů krajiny je primárním požadavkem to, aby exploatace území byla na převážně většině území oblasti ukončena a byl umožněn nerušený průběh ekologických procesů. Cílem managementu v takových územích má být ukončení exploatace tak rychle, jak jen je to možné: pokud ne okamžitě, tedy ve střednědobé perspektivě.

Rozloha chráněných území

Rozloha chráněných území by měla odrážet rozsah pevniny nebo vod, nutný pro naplnění cílů managementu. V území kategorie Ia by proto rozloha měla být taková, aby zajistila integritu oblasti, nutnou pro dosažení managementového cíle - přísné ochrany buď pro účely absolutní ochrany, výzkumu nebo pro ochranu nedotčené přírody. U kategorie II by zase měl být dostatečně jasnou hranicí při rozhodování o vyhlášení stupňů lidské exploatace a dalšího využívání území. Z praktických důvodů zahrnuje seznam OSN pouze území o rozloze nad 1000 ha, případně 100 ha v případě kompletně chráněných ostrovů; jde však evidentně o poněkud arbitrární čísla.

Z uvedeného také vyplývá, že je povinností úřadů, vyhláštěných chráněných území, zajistit, aby management území nebyl znehodnocován tlaky z okolních oblastí. Také pro takové oblasti, i když nejsou součástí chráněných území, je nutné vypracovat doplňující a kompatibilní zásady managementu.

Zónování uvnitř chráněných území

Ačkoli primární cíle managementu budou determinovat kategorii, k níž musí být území přiřazeno, plány péče často obsahují popisy managementových zón pro množství různých účelů s ohledem na místní podmínky. Pro zvolení odpovídající vhodné kategorie však musí být alespoň tři čtvrtiny a nejlépe ještě více území spravováno podle stanoveného primárního účelu a management zbyvajících částí území nesmí být s primárním účelem v rozporu. Případy, kde části jedné managementové jednotky jsou zákonem klasifikovány tak, že mohou mít různé managementové cíle, jsou diskutovány v odstavci o vícenásobné klasifikaci.

Opatření, sloužící účelům ochrany, například vytváření stanovišť a jejich obnova, ochrana druhů, uchování strukturální rozmanitosti nebo tradiční trvale udržitelné formy využívání území, nejsou v rozporu s primárním účelem. Klasifikace zón s využitím principů šesti managementových kategorií je cenou pomůckou, ovšem neměla by být využita k tomu, aby jednotlivé chráněné území bylo přiřazeno k více než jedné kategorii IUCN.

Odpovědnost za management

Vlády mají zásadní odpovědnost, které se nemohou vzdát, za existenci národní soustavy chráněných území a její udržování v dobrém stavu. Měly by považovat takové soustavy za významné složky národních strategií ochrany přírody a trvale udržitelného rozvoje. Skutečná odpovědnost za management individuálních chráněných území může být potom svěřena

centrální, regionální či místní úrovni veřejné správy, nevládním organizacím, privátnímu sektoru nebo místním společenstvím. Tyto Zásady jsou proto dostatečně flexibilní, pokud jde o doporučení formy správcovského subjektu pro každou kategorii chráněného území. Rozhodující je nakonec vždy to, zda pověřený subjekt je schopný zajišťovat cíle managementu. V praxi však chráněná území kategorií I - III bývají v působnosti vládního subjektu. Odpovědnost za kategorie IV a V bývá svěřena místní správě, která ovšem zpravidla pracuje v rámci národní legislativy.

Vlastnictví pozemků

Podobně jako v případě volby správce území, i zde je klíčovou otázkou, zda druh vlastnictví je slučitelný se zajištěním cílů managementu území. V mnohých zemích vlastnictví, svěřené některému typu veřejnoprávních subjektů (ať již na národní či místní úrovni) nebo vhodně organizované nevládní instituci s ochrannými cíli, usnadňuje management a lze je proto doporučit zejména u kategorií I - III. Toto však neplatí stoprocentně a zejména u zbyvajících kategorií bude daleko častější i soukromé vlastnictví, které je často převažující formou. Kromě toho bez ohledu na druh vlastnictví zkušenosti ukazují, že úspěšnost managementu závisí z velké části na dobré vůli a podpoře místních komunit. V takových případech musí mít správce území vytvořený dobrý konzultační a komunikační systém a účinné mechanismy, zahrnující motivační opatření k zabezpečení souladu s cíli managementu.

Díky rozsahu soukromého vlastnictví půdy v Evropě obsahuje relativně vysoké procento rozlohy chráněných území kategorií I, II, III a IV půdu, vlastněnou soukromníky. Pro dosažení cílů managementu budou zapotřebí dlouhodobá opatření k zabezpečení ochranných zájmů v oblasti managementu na soukromých pozemcích; ta mohou zahrnovat různá opatření, jako jsou finanční příspěvky, kompenzace a regulace.

Regionální odchylky

Systém kategorií je vymyšlen tak, aby fungoval stejným způsobem ve všech zemích, což umožní sběr a využívání srovnatelných údajů a zlepšení komunikace mezi státy. IUCN proto nepodporuje to, aby v celém světě byly aplikovány rozdílné standardy. Podmínky pro zřízení a management chráněných území se však velmi liší mezi regiony i mezi jednotlivými zeměmi. Kupříkladu ty regiony Evropy, jež jsou dlouhodobě osídleny, jejichž krajina je dlouhou dobu utvářena člověkem a kde je diverzifikované vlastnictví, nejsou jako celek tak vhodné pro zřizování oblastí kategorie II, jako některé jiné regiony - na druhé straně však poměry v těchto oblastech poskytují více příležitostí ke zřizování území kategorie IV a V.

Větší flexibilita, jež je vlastní těmto Zásadám, by měla napomoci při jejich aplikaci v rámci podmínek různých regionů a různých zemí. Příklady, uvedené v části III, ukazují, jak lze v praxi aplikovat mezinárodní systém kategorií v zemích s velmi odlišnými potřebami.

Toto tvrzení je jen ilustrativní a neznamená, že v Evropě má být dávána přednost vyhlášení chráněných území kategorií IV a V.

Vícenásobná klasifikace

Chráněná území různých kategorií spolu často sousedí; někdy je jedna kategorie „uhnížděna“ uvnitř druhé. Mnoho území kategorie V tak zahrnuje lokality kategorií I a IV; některé navíc obsahují i kategorii II. Některá území kategorie II zase obsahují kategorii Ia a Ib. Toto je v naprostém souladu se zásadami aplikace systému za předpokladu, že taková území jsou pro účely evidence a hlášení identifikována odděleně.

Ačkoli je evidentní, že z jednotné správy celého území plynou výhody, nemusí být jediný správce vždy nejvhodnějším řešením; v takových případech je ovšem bezpodmínečně nutná úzká spolupráce mezi jednotlivými správci.

Oblasti kolem chráněných území

Chráněná území nejsou izolovanými jednotkami. Ekologicky, ekonomicky, politicky i kulturně jsou propojena s oblastmi, které je obklopují. Z tohoto důvodu musí být plánování a management chráněných území zahrnutý do regionálního (územního) plánování a podporovány politikami a koncepcemi, schválenými pro větší územní celky. Pro účely aplikace systému kategorií, kde jedno území slouží jako „pufr“ nebo obklopuje území jiné, však obě tyto kategorie musí být identifikovány a popisovány odděleně.

Mezinárodní označení

System z roku 1978 rozlišoval zvláštní kategorie pro lokality světového dědictví (přírodního) a biosférické rezervace. V těchto případech však nejde o kategorie v pravém slova smyslu, nýbrž o mezinárodní označení. V praxi jsou téměř všechny lokality světového dědictví/přírodní lokality na národní úrovni vyhlášeny jako chráněná území a jsou proto evidovány v jedné z existujících kategorií. Totéž platí pro biosférické rezervace, Ramsarské lokality a jiná území, vyhlášená podle mezinárodních úmluv. Je proto třeba dodržovat následující princip: pokud je na území vyhlášena speciální ochrana podle národních zvyklostí, mělo by být odpovídajícím způsobem evidováno v jedné ze standardních kategorií. Jeho zvláštní mezinárodní status může být registrován například v seznamu OSN a v jiných vhodných publikacích IUCN.

ČÁST II

Managementové kategorie

Tato část Zásad zkoumá každý ze šesti typů kategorií a popisuje je podle následující osnovy:

- definice
- cíle managementu
- pokyny k provádění výběru
- organizační odpovědnost
- ekvivalentní kategorie systému z roku 1978

Úmluva o biologické rozmanitosti (článek 8) vyžaduje, aby signatářské státy vytvořily systém chráněných území, a IUCN/WCPA doporučil, aby to bylo provedeno s využitím úplné škály managementových kategorií chráněných území. Je žádoucí, aby všechny země využívaly celý rozsah kategorií, kdykoli to bude možné.

V Evropě však jsou kategorie Ia/Ib, III a zejména VI nedostatečně zastoupeny v porovnání s jinými regiony, a to jak z hlediska počtu, tak i rozlohy. V některých částech regionu chybějí zcela. Tato území jsou velmi důležitá pro ochranu přirozené rozmanitosti v Evropě v dlouhodobém měřítku. Je proto žádoucí podporovat širší používání zejména těchto kategorií.

KATEGORIE I

Prísna prírodná rezervace/oblast nedotčené (divoké) přírody: chráněné území, udržované převážně pro vědecké účely a ochranu původní přírody

KATEGORIE Ia

Prísna prírodná rezervace: chráněné území udržované převážně pro vědecké účely

Definice

Oblast země a/nebo moře s jedinečnými nebo reprezentativními ekosystémy, geologickými nebo fyzickými rysy a/nebo druhy, existující primárně pro účely vědeckého výzkumu a/nebo monitorování životního prostředí.

Cíle managementu

- chránit stanoviště, ekosystémy a druhy v co nejméně narušeném stavu;
- uchovávat genetické zdroje v dynamickém a evolučním stavu;
- udržovat vyvinuvší se ekologické procesy
- chránit strukturní krajinné jevy nebo skalní výchozy;
- zabezpečit příklady přírodního prostředí pro vědecké studium, monitoring přírodního prostředí a vzdělávání, včetně oblastí, do nichž je vyloučen jakýkoli vstup, který není nezbytně nutný;
- minimalizovat rušivé zásahy pečlivým plánováním a prováděním výzkumu a ostatních povolených aktivit;
- omezovat veřejný přístup.

Pokyny pro výběr

- Území by mělo být dostatečně velké, aby byla zajištěna integrita jeho ekosystémů a mohly být zajištěny cíle managementu, kvůli nimž je chráněno.
- V území by neměly být prováděny žádné přímé lidské zásahy a tento stav by měl být trvale udržen.
- Ochrana biologické rozmanitosti území by měla být zajištěna prostřednictvím pasivní ochrany a nevyžaduje žádný významný aktivní management nebo manipulace na přírodních stanovištích (jako např. u kategorie IV).

Organizační odpovědnost

Vlastnictví a správa by měly probíhat na úrovni vlády či jiné úrovně veřejné správy, a to prostřednictvím profesionálně kvalifikované agentury nebo soukromé nadace, univerzity nebo instituce, zabývající se výzkumem či ochranou přírody, případně vlastníků, spolupracujících s některou z úrovní veřejné správy nebo soukromými institucemi, uvedenými výše. Odpovídající zabezpečení a řízení, směřující k dlouhodobé ochraně, by měly být zajištěny již před vyhlášením. Výjimkami mohou být mezinárodní smlouvy o územích s nevyjasněnou národní suverenitou (např. Antarktida).

Ekvivalentní kategorie systému z roku 1978

Vědecká rezervace / přísná přírodní rezervace

Poznámky k aplikaci kategorií v Evropě

Kategorie Ia

V celé Evropě je mnoho přísně chráněných výzkumných ploch, jež však všeobecně nejsou dosti velké pro to, aby zajišťovaly integritu svých ekosystémů (většina z nich je menší než 2000 ha). Důvodem jsou vysoké hustoty lidského osídlení a vysoká úroveň exploatace území. Hodnota přírodních území pro výzkum stanovišť a ekosystémů byla rozpoznána teprve relativně nedávno. Vyhlášení větších chráněných území nebo rozšíření území existujících by přispělo k lepšímu pochopení a aktivní ochraně reprezentativních ekosystémů.

Pro minimalizaci rušení, způsobovaného výzkumem, by plány péče pro tento typ chráněných území měly předepisovat možné vědecké aktivity. Výzkumné a monitorovací činnosti by neměly vyvolávat změny stanovišť. Přístup veřejnosti, pokud vůbec, by měl být povolen jen do větších chráněných území této kategorie a i v takovém případě by měl být omezen jen na značené stezky, a to jen v malé části daného území.

KATEGORIE Ib

Oblasti nedotčené přírody: chráněná území, zaměřená převážně na ochranu divoké přírody

Definice

Rozsáhlé oblasti s původní nebo jen slabě pozměněnou přírodou nebo mořským prostředím, které si udržují svůj přírodní charakter a zachovávají přírodní vlivy, bez trvalého či významnějšího osídlení, které jsou chráněny a o něž je pečováno tak, aby byly zachovány jejich přírodní podmínky.

Cíle managementu

- zajistit, aby budoucí generace měly příležitost seznámit se a těšit se z oblastí, které zůstaly stranou rušivého vlivu člověka po velmi dlouhou dobu;
- udržovat podstatné přírodní atributy a kvalitu životního prostředí v dlouhodobé perspektivě;
- umožňovat přístup veřejnosti na takové úrovni a v takovém rozsahu, jaký bude nejlépe sloužit fyzické a duševní pohodě.

dě návštěvníků a zároveň bude udržovat divoký charakter území pro současné i budoucí generace;

- umožnit domorodým společenstvům, přežívajícím v nízkých populačních hustotách a v rovnováze s dostupnými přírodními zdroji, udržovat jejich životní styl.

Pokyny pro výběr

- Oblast by měla mít nejvyšší přírodní kvality, být ovládána primárně přírodními silami, kde by rušivé lidské činnosti měly obecně chybět, a měla by splňovat předpoklad, že tyto atributy bude vykazovat i nadále, pokud o ni bude pečováno tak, jak je navrhováno.
- Oblast by měla zahrnovat význačné ekologické, geologické, fyzickogeografické nebo jiné prvky vědeckého, vzdělávacího, scénického nebo historického významu.
- Oblast by měla nabízet vynikající příležitosti pro prožívání samoty poté, co bylo území navštíveno, a to jednoduchými, tichými, neznečišťujícími a nerušícími cestovními prostředky (např. nemotorizovanými).
- Oblast by měla mít vhodnou velikost, aby takový způsob ochrany a využívání byl prakticky realizovatelný.

Organizační odpovědnost

Jako u subkategorie Ia.

Ekvivalentní kategorie systému z roku 1978

Tato kategorie nebyla uvedena v systému z roku 1978, avšak byla zavedena na základě rezoluce Generálního shromáždění IUCN (16/34) o ochraně volně se vyskytujících přírodních zdrojů a hodnot, přijaté generálním shromážděním v roce 1984 v Madridu, Španělsko.

Poznámky k aplikaci kategorií v Evropě

Kategorie Ib

Mimo parky nordické oblasti v Evropě obecně velká území s nedotčenou přírodou chybějí. Taková území lze nalézt pouze v těch částech Evropy, které jsou jen s obtížemi využitelné pro jakýkoli typ exploatace a které díky tomu zůstaly neosídleny. V Evropě proto skutečně není žádná tradice, pokud jde o využívání tohoto typu ochrany v rámci systému chráněných území.

Nedotčená (divoká) příroda je termínem, vzniklým na základě lidské zkušenosti, nikoli ekologickým v přísném slova smyslu. „Divoká příroda“ proto může zahrnovat i oblasti, v minulosti v určitém omezeném rozsahu využívané bez toho, aby přírodní rozmanitost stanovišť a druhů byla výrazně změněna, které byly navraceny přírodní sukcesi. Malé oblasti divoké přírody v Evropě - s výjimkou arktických stanovišť - nebyly schopny odolat tlakům na intenzivní využívání půdy na téměř celém území kontinentu. Na druhé straně zde existuje potenciál pro získávání nové „divočiny“ - například v bývalých vojenských prostorech, kde byly zastaveny všechny výrobní způsoby využívání půdy a krajiny. Takové oblasti, pokud jsou dostatečně velké, a v závislosti na typu stanoviště, by měly být chráněny a mělo by v nich být umožněno pokračování přirozené sukcese bez přímého ovlivňování člověkem.

KATEGORIE II

Národní park: chráněné území, udržované především pro ochranu ekosystémů a pro rekreaci

Definice

Přírodní suchozemská a/nebo mořská oblast, vyhlášená pro (a) ochranu ekologické integrity jednoho či více ekosystémů pro současnou i budoucí generace, (b) vyloučení ex-

ploatace nebo jiného využívání, odporujícího účelu, pro nějž bylo území zřízeno a (c) poskytující základnu pro duchovní, vědecké, vzdělávací, rekreační a návštěvní příležitosti, z nichž všechny musí být environmentálně i kulturně slučitelné s posláním oblasti.

Cíle managementu

- chránit přírodní a scénické oblasti národního a mezinárodního významu pro duchovní, vědecké, vzdělávací, rekreační nebo turistické účely;
- navždy uchovat v co nejpřírodnějším možném stavu reprezentativní příklady fyzickogeografických regionů, biotických společenstev, genetických zdrojů a druhů pro zajištění ekologické stability a rozmanitosti;
- udržovat využívání oblasti návštěvníky pro inspirační, vzdělávací, kulturní a rekreační účely na takové úrovni, která uchová území v přírodním nebo téměř přírodním stavu.
Rekreace v těchto oblastech je založena v prvé řadě a především na prožívání setkání s nedotčenou přírodou. Environmentální a přírodní vzdělávání a výchova jsou součástí návštěvnického managementu a primárním úkolem tohoto managementu jsou rekreační programy. „Podpora environmentální výchovy a chápání přírody“ se proto zdůrazňuje jako jeden z cílů managementu.

- eliminovat a předcházet exploataci nebo jinému využívání, odporujícímu účelu vyhlášení území.

Tento požadavek se také vztahuje na území, kde byla před vyhlášením půda využívána jakýmkoli způsobem, které však byly poté ponechány přirozené sukcesi.

„Exploatace“ zahrnuje i myslivost a rybolov. V individuálních případech půjde o povinnost úřadu, odpovědného za chráněné území kategorie II, za podnikání opatření, zabezpečujících primární cíle managementu území.

- brát trvalý ohled na ekologické, geomorfologické, duchovní nebo estetické atributy, které vedly k vyhlášení území;
- brát v úvahu potřeby domorodců včetně využívání zdrojů jejich životytí do té míry, pokud nepůsobí škodlivě na cíle managementu.

Pokyny pro výběr

- Oblast by měla zahrnovat reprezentativní vzorek velkých přírodních oblastí, prvků či scénérií, kde rostlinné a živočišné druhy, stanoviště a geomorfologické lokality mají zvláštní duchovní, vědecký, výchovný, rekreační nebo turistický význam.
- Oblast by měla být dostatečně velká, aby mohla zahrnovat jeden či více kompletních ekosystémů, které nejsou materiálně pozměněny běžnými lidskými činnostmi či exploatací.

Organizační odpovědnost

Vlastnictví a management by měly být za normálních okolností v působnosti nejvyššího kompetentního úřadu v dané zemi, která má národní parky ve své jurisdikci. Lze je však též propůjčit jiné úrovni veřejné správy, výborům domorodých obyvatel, nadacím či jiným legálně zřízeným institucím, jež zaručí dlouhodobou ochranu území.

V Evropě je za oficiální vyhlášení této kategorie chráněných území odpovědný nejvyšší kompetentní úřad. Ten musí zajistit, že území bude spravováno podle cílů managementu.

Ekvivalentní kategorie v systému z roku 1978

Národní park.

Poznámky k aplikaci kategorií v Evropě

Kategorie II

Zvláštní charakteristiky Evropy - relativně vysoká hustota osídlení a dlouhá historie pozměňování krajiny člověkem - komplikují vyhlášení chráněných území, jež mají být dostatečně velká a v přírodním stavu, aby splňovala kritéria této kategorie. Tato kategorie je však velmi vhodná pro zajištění ochrany toho nejceněnějšího z evropského přírodního dědictví. Přírodní oblasti mohou zahrnovat území, využívaná v omezeném období v minulosti a v omezeném rozsahu, aniž by přitom byla významně pozměněna přírodní rozmanitost stanovišť a druhů, a dále taková, která byla opět ponechána přírodní sukcesi (obnovní ekologie) s vyloučením jakéhokoli využívání přírodních zdrojů, neslučitelného s posláním oblasti. V oblastech, pozměněných člověkem ještě před vyhlášením, kde však je umožněno, aby ekologické procesy nastoupily bez překážek ihned po vyhlášení, může být nutné provádění jistých obnovních činností (např. odstranění exotických druhů stromů) pro zlepšení výchozího stavu stanovišť. Obnovní management musí být jasně omezen časově i rozsahem a nesmí být v protikladu s hlavním předmětem ochrany.

Rekreační a turistické činnosti v těchto oblastech nesmějí být v rozporu s hlavními cíli ochrany. Takové aktivity by proto měly být přírodně orientovány a musí být podřízeny cílům ochrany přírody. Parky se nesmějí stát testovacími lokalitami pro různé typy technických zařízení, jako jsou horská kola, motocykly, osobní terénní vozy, paragliding a ultralehká letadla.

Politické ambice v některých zemích mohou vést k tomu, že se využití této kategorie stává problematickým. Některé národní parky, původně určené k zařazení do kategorie II, nesplňují požadované standardy, a může se stát, že nezapadají do vůbec žádné kategorie. IUCN je připravena na požádání vystavit certifikát, osvědčující, že určité území splňuje kritéria pro označení za kategorii II (viz str. 15). I EUROPARC a IUCN/WCPA jsou připraveny pomoci státům při zlepšování kvality managementu těchto území, aby splňovala kritéria kategorie II.

KATEGORIE III

Přírodní památka: chráněné území, zřízené převážně pro ochranu specifických přírodních jevů

Definice

Oblast obsahující jeden či více specifických přírodních nebo přírodních/kulturních jevů s velmi vysokou nebo jedinečnou hodnotou díky své neobvyklosti, reprezentativním či estetickým kvalitám nebo kulturnímu významu.

Cíle managementu

- chránit nebo uchovat na věčné časy specifické jedinečné přírodní jevy díky jejich přírodnímu významu, jedinečné či reprezentativní kvalitě a/nebo duchovnímu významu;
- v rozsahu, přiměřeném předchozímu cíli, poskytovat možnosti pro výzkum, vzdělávání, popularizaci a uvědomování veřejnosti;
- eliminovat a poté zabránit exploataci nebo jiným způsobům využívání, které by byly v rozporu s důvodem vyhlášení;
- poskytovat všem stálým obyvatelům veškeré výhody, slučitelné s ostatními cíli managementu.

Pokyny pro výběr

- Oblast by měla obsahovat jeden či více jevů mimořádného významu (přírodními jevy, přicházejícími v úvahu, mohou být atraktivní vodopády, jeskyně, krátery, fosilní nálezy, písčné duny a mořské jevy spolu s jedinečnou či reprezen-

tativní faunou nebo flórou; související jevy mohou zahrnovat jeskynní byty, pevnosti na útesech, archeologická naleziště nebo přírodní lokality, jež mají význam jako přírodní dědictví pro domorodé obyvatele).

- Oblast by měla být dostatečně velká, aby umožňovala chránit integritu jevů a jejich bezprostřední okolí.

Organizační odpovědnost

Vlastnictví a management by měly být v rukou národní vlády nebo - při odpovídajícím zabezpečení a řízení - svěřeny i jiné úrovni veřejné správy, výborům domorodých obyvatel, neziskovým organizacím či korporacím nebo výjimečně i soukromým institucím za předpokladu, že dlouhodobá ochrana jedinečného charakteru oblasti bude zaručena ještě před vyhlášením.

Ekvivalentní kategorie systému z roku 1978

Přírodní památka / přírodní pamětihodnost

Poznámky k aplikaci kategorií v Evropě

Kategorie III

Používání kategorie III není v Evropě dostatečně rozvinuté, avšak potenciální lokality, nesoucí různá národní označení, jako například mořské útesy nebo krasové jevy, v rozličných částech Evropy existují.

Tento typ chráněného území je většinou vyhlášen na relativně malém území (pod 1000 ha), které však může být navštěvováno vysokým počtem návštěvníků. Proto pokud nemají být hlavní hodnoty území zničeny, je důležité, aby existoval dostatek kvalitních návštěvnických zařízení a dostatečně rozsáhlá tlumící zóna, schopná snižovat tlak návštěvníků.

Sluší se poznamenat, že v některých národních legislativách bývá termín „přírodní památka“ užíván v poněkud odlišném významu (např. ve vztahu ke kulturním památkám), což může působit určitý zmatek v chápání významu klasifikační kategorie III.

KATEGORIE IV

Území pro management stanovišť/druhů: chráněná území, zřízená převážně pro účely ochrany, prováděné cestou managementových zásahů

Definice

Oblast pevniny a/nebo moře, vystavená aktivním zásahům pro účely managementu s cílem zajistit uchování stanovišť a/nebo naplnovat potřeby vybraných druhů.

Cíle managementu

- zabezpečit a udržovat stanovištní podmínky, nezbytné pro ochranu význačných druhů, skupin druhů, biotických společenstev nebo hmotných přírodních jevů, které vyžadují specifickou lidskou manipulaci pro zajištění optimální péče;
- umožňovat vědecký výzkum a monitoring přírodního prostředí jako primární činnosti, spojené s trvale udržitelnou péčí o přírodní zdroje;
- vytvořit vymezená území pro vzdělávání a uvědomování veřejnosti o charakteristikách příslušných stanovišť a o metodách péče o divokou přírodu;
- eliminovat a poté zabránit další exploataci nebo jiným způsobům využívání území, jež by byly v rozporu s cílem vyhlášení;
- poskytovat všem stálým obyvatelům veškeré výhody, slučitelné s ostatními cíli managementu.

Pokyny pro výběr

- Území by mělo hrát významnou úlohu v ochraně přírody a při záchraně druhů (podle okolností může zahrnovat místa rozmnožování, mokřady, korálové útesy, ústí řek, travnaté porosty, lesy nebo místa tření ryb včetně podmnožských pastvin).
- Mělo by jít o takovou oblast, kde je ochrana stanoviště nezbytná pro dobrý stav národně nebo lokálně významné flóry či usedlé nebo migrující fauny.
- Ochrana těchto stanovišť a druhů by měla záviset na aktivních zásadách správcovské instituce, prováděných v nutných případech prostřednictvím managementových činností (na rozdíl od kategorie Ia).
- Velikost území by měla záviset na stanovištních požadavcích druhů, jež mají být chráněny, a může se pohybovat od relativně malých po velmi rozsáhlou.

Organizační odpovědnost

Vlastnictví a management by měly být v rukou národní vlády nebo - při odpovídajícím zabezpečení a řízení - svěřeny i jiné úrovni veřejné správy, neziskovým organizacím či korporacím, soukromým skupinám nebo jednotlivcům.

Ekvivalentní kategorie systému z roku 1978

Rezervace ochrany přírody / řízená přírodní rezervace / rezervace nedotčené (divoké) přírody

Poznámky k aplikaci kategorií v Evropě

Kategorie IV

Cílem managementu je zabezpečit a udržovat specifická stadia stanovištní sukcese, potřebná pro ochranu preferované druhové sklady, nebo hmotné přírodní útvary prostřednictvím periodického managementu stanovišť. Tento typ managementu je také používán pro nárůst biodiverzity preferovaných biotických společenstev. U kategorie IV může být pro naplnění cílů managementu permanentě pečováno jen o několik málo složek daného stanoviště.

V Evropě odpovídá této managementové kategorii řada relativně malých území, představujících část některých větších chráněných území; ta proto nejsou individuálně klasifikována jako chráněná území kategorie IV.

KATEGORIE V

Chráněná krajina / mořské území: chráněné území, zřízené převážně pro ochranu krajiny / mořských území a pro rekreaci

Definice

Oblast pevniny, podle okolností spolu s pobřežím nebo mořem, kde interakce člověka a přírody v průběhu dlouhé doby vytvořila území pozoruhodného charakteru s význačnými estetickými, ekologickými a/nebo kulturními hodnotami a často i s vysokou biologickou rozmanitostí. Zabezpečení integrity jeho tradičních interakcí je podstatné pro ochranu, udržování a evoluci takového území.

V Evropě do této kategorie patří především regionální přírodní parky, regionální parky, krajinné parky nebo britské národní parky. Chráněná tradiční, uměle vytvořenou kulturní krajinu Evropy, již je přisuzována stejná hodnota jako krajinné přírodní.

Cíle managementu

- uchovávat harmonickou souhru mezi přírodou a kulturou prostřednictvím ochrany krajiny a/nebo mořského území a pokračovat v tradičních způsobech využívání území, stavebních činnostech a sociálních a kulturních projevech;

- podporovat styl života a ekonomické aktivity, které jsou v souladu s přírodou a zachováním sociálního a kulturního uspořádání dotčených komunit;
- zachovávat rozmanitost krajiny a stanovišť a rozmanitost společenstev druhů a ekosystémů;
- tam, kde je to nutné, vyloučit a následně zabraňovat takovému využívání půdy a takovým činnostem, které jsou nevhodné vzhledem k jejich charakteru;
- poskytovat příležitosti pro zotavení veřejnosti prostřednictvím takových forem rekreace a turistiky, které svým typem a rozsahem nesnižují nejvýznamnější kvality dané oblasti;
- podporovat vědecké a vzdělávací aktivity, které budou dlouhodobě přispívat k dobré situaci místních obyvatel a budou podněcovat podporu veřejnosti ochrany přírody takových území;
- přinášet prospěch místním komunitám a přispívat k jejich blahobytu zajišťováním přírodních produktů (jako jsou lesnické a rybářské výrobky) a služeb (jako je čistá voda nebo příjem, pocházející z trvale udržitelných forem turistiky).

Pokyny pro výběr

- Oblast by měla zahrnovat pevninskou krajinu a/nebo pobřežní či ostrovní mořské oblasti vysoké krajinářské hodnoty s četnými a různorodými doprovodnými stanovišti, flórou a faunou spolu s projevy jedinečných a tradičních forem využívání půdy a sociální organizace, jak je zachycena v lidských sídlech a v místních zvycích, způsobech obživy i náboženství.

- Oblast by měla poskytovat možnosti pro veřejné zotavení prostřednictvím rekreace a turistiky v rámci běžného životního stylu i ekonomických aktivit.

Organizační odpovědnost

Území může být ve vlastnictví úřadu veřejné správy, avšak pravděpodobnější je, že bude sestávat z mozaiky soukromých i veřejných pozemků, v nichž probíhá řada různých typů a režimů managementu. Tyto režimy by měly podléhat jistému stupni plánování či jiného řízení a podporovány podle potřeby z veřejných i jiných zdrojů pro zajištění toho, aby kvalita krajiny/mořského území a odpovídajících místních zvyklostí i náboženství byla udržována v dlouhodobém pohledu.

Tato kategorie také vyžaduje úřední vyhlášení a nezávislou administrativu, vybavenou úřední pravomocí i lidskými a finančními zdroji, které jsou nezbytné k zajišťování a uskutečňování cílů managementu.

Ekvivalentní kategorie systému z roku 1978

Chráněná krajina

Poznámky k aplikaci kategorií v Evropě

Kategorie V

V Evropě, která je kontinentem, na němž zemědělská výroba či jiné typy exploatace ve velkém měřítku probíhají po tisíce let, je rozsah kulturní krajiny enormní. Variabilita chráněných území, klasifikovaných v kategorii V, je také vysoká; typy území na národní úrovni zahrnují národní parky, regionální parky, regionální přírodní parky, přírodní parky a chráněné krajinné oblasti. Chybné používání této kategorie je běžné. Některá území, nespĺňující základní definice chráněných území IUCN, byla také chybně klasifikována jako lokality kategorie V.

V mnohých částech Evropy představuje tento typ chráněného území pilotní oblast pro trvale udržitelné postupy využívání půdy. Díky velmi rozdílnému využívání těchto chráněných území je potřeba dobrého plánu péče ještě potřebnější, než u jiných kategorií. Pro

splnění cílů managementu by významná část tohoto typu oblastí měla být primárně řízena čistě pro zajištění cílů ochrany přírody.

KATEGORIE VI

Řízené chráněné území pro přírodní zdroje: chráněné území, zřízené převážně pro trvale udržitelné využívání přírodních ekosystémů

Definice

Oblast, obsahující převážně nezměněné přírodní systémy, zřízená pro zajištění dlouhodobé ochrany a zachování biologické rozmanitosti, poskytující zároveň trvale udržitelný tok přírodních produktů a služeb pro uspokojování potřeb lidských komunit.

Cíle managementu

- chránit a udržovat biologickou rozmanitost a další přírodní hodnoty území v dlouhodobém horizontu;
- podporovat prospěšné managementové postupy, sloužící trvale udržitelné produkci;
- chránit základ přírodních zdrojů před tím, aby byl oddělován od ostatních účelů využívání krajiny, které by mohly být škodlivé pro biologickou rozmanitost území;
- přispívat k regionálnímu i celostátnímu rozvoji.

Pokyny pro výběr

- Nejméně dvě třetiny oblasti by měly mít přírodní podmínky, ačkoli zde také mohou být lokality s přeměněnými ekosystémy; rozsáhlé hospodářské monokultury by neměly být do oblasti zahrnovány vůbec.

- Oblast by měla být dostatečně velká, aby dokázala absorbovat trvale udržitelné využívání zdrojů, aniž by to uškodilo jejím trvalým přírodním hodnotám.

Organizační odpovědnost

Správa území by měla být svěřena veřejné instituci s výhradním zaměřením na ochranu přírody a prováděna v partnerství s místními komunitami; jinou možností je realizace managementu prostřednictvím místních zvyklostí při zajištění poradenství státních či nevládních institucí. Vlastnictví může být státní, jiné úrovně správy, obecní, soukromých osob či kombinací těchto možností.

Ekvivalentní kategorie systému z roku 1978

Tato kategorie přímo neodpovídá žádné z kategorií systému z roku 1978, ačkoli do ní lze přibližně zahrnout některá území, klasifikovaná jako „rezervace přírodních zdrojů“, „přírodní biotické oblasti/antropologické rezervace“ a „území víceúčelového managementu/oblasti s řízeným využíváním zdrojů“.

Poznámky k aplikaci kategorií v Evropě

Kategorie VI

Aplikace této nové kategorie vyvolává problémy. Oblasti, kde by ji bylo možné s největší pravděpodobností využít, zahrnují některé části Skandinávie včetně těch, které jsou obývané národností Saami, a některé mořské oblasti. IUCN a EUROPARC podporují státy v tom, aby prozkoumaly potenciál svého území vzhledem k možnosti aplikace této i jiných kategorií.

Část III

Příklady aplikací jednotlivých kategorií

Tato část příručky přináší několik příkladů chráněných území, která ilustrují použití šesti managementových kategorií chráněných území. Popisované lokality lze považovat za typické příklady jednotlivých managementových kategorií; nepokrývají proto všechny biogeografické nebo politické regiony Evropy.

Typická chráněná území kategorie Ia:

Rezervace Malla (Finsko)

Vyhlášení a právní podklad pro management

Oblast je chráněna od roku 1916 na základě rozhodnutí oblastního guvernéra. Rezervace byla zřízena 18. 2. 1938 finskou vládou. Vládní vyhláška z roku 1981 stanoví přísné ochranné podmínky. Úřadem, odpovědným za rezervaci, je Finský lesnický výzkumný ústav (Research Forest Services, Box 18, FIN-01301 Vantaa).

Rozloha rezervace je 3088 ha.

Nejvýznamnější přírodní, kulturní a/nebo sociální hodnoty území

Území představuje významnou část panenské přírody pohorí Lapland. Přísně chráněná rezervace Malla je jedinou oblastí, kde se neprovádí chov soba. Jediným typem stanoviště jsou skaliska/alpínské partie (podle klasifikace CORINE land cover).

Hlavním cílem ochrany je uchování typické oblasti pohorí Lapland v jejím původním stavu.

Management in situ

V rezervaci Malla se neprovádí management stanovišť ani druhů a není dovoleno žádné využívání přírodních zdrojů. Základní a aplikovaný výzkum pro účely managementu lze provádět jen na povolení. Rezervaci také podporuje nedaleká Biologická výzkumná stanice Helsinské univerzity. Vstup je možný jen na zvláštní povolení a pohyb po rezervaci je povolen jen po značených cestách. Nejsou zde žádná návštěvnická zařízení.

Švýcarský národní park (Švýcarsko)

Vyhlášení a právní podklad pro management

Švýcarský národní park byl založen 1. 8. 1914. Platným právním dokumentem, zajišťujícím jeho ochranu, je Federální zákon o Švýcarském národním parku v kantonu Grisons (Graubünden) z 19. 12. 1980.

Povolené činnosti v parku jsou shrnuty v zásadách managementu. Správcem parku je Správa Švýcarského národního parku (Nationalparkhaus Zernez, CH-7530 Zernez).

Rozloha parku je 16887 ha.

Nejvýznamnější přírodní, kulturní a/nebo sociální hodnoty území

Skály z dolomitických vápenců a na některých místech z ještě starších hornin byly fantasticky vytvarovány působením klimatu. Nejvyšší vrchol ční do výše 3174 m. Podle klasifikace CORINE land cover jsou hlavními typy stanovišť mokřady/bažiny/rašelinistiště (0,2 %), trávničky/křoviny (20,8 %) a skaliska/alpínské polohy (50,3 %). Charakteristická alpínská stano-

viště si udržela bohatství rostlin a živočichů; mezi jinými zde žije či roste kozorožec horský (*Capra ibex*), jelen evropský (*Cervus elaphus*), svišť horský (*Marmota marmota*), orlosup bradatý (*Gypaetus barbatus*), orel skalní (*Aquila chrysaetos*), ořešník kro-penatý (*Nucifraga caryocatactes*), plesnivec alpský (*Leontopodium alpinum*), mák alpský (*Papaver rhoeoticum*) a medvědice alpská (*Arctostaphylos alpinus*). V lesích je dominantním druhem borovice kleč (*Pinus mugo*). Velmi rozšířené jsou též modřín opadavý (*Larix decidua*), borovice limba (*Pinus cembra*) a smrk ztepilý (*Picea abies*).

Hlavním cílem ochrany je aktivní ochrana přírodních stanovišť, přírodní sukcese bez vlivu člověka nebo domácích zvířat a vědecké studium. Cílem Švýcarského národního parku je umožnit fungování přírodních procesů a pozorovat přírodní evoluci. Tyto cíle managementu proto dovolují jediné výzkum, monitorování, vytváření souhrnu dat a poskytování některých informací návštěvníkům a zakazují jakékoli působení člověka nebo využívání území.

Management in situ

Ve Švýcarském národním parku se neprovádí management stanovišť, druhů ani jakýkoli způsob využívání přírodních zdrojů. V parku se provádí základní i aplikovaný výzkum pro účely managementu.

Vstup pro veřejnost je možný jen po značených cestách v letních měsících. Existuje zde návštěvnické středisko a jedna přírodní/naučná stezka, provádějí se výukové programy a činnosti.

Typické chráněné území kategorie Ib:

Přírodní rezervace Severovýchodní Svalbard (Norsko)

Vyhlášení a právní podklad pro management

Rezervace byla zřízena 11. 10. 1973 Královskou vyhláškou v souladu s ustanovením Zákona o Svalbardu a byla schválena vládou Norska. Od roku 1976 je biosférickou rezervací UNESCO-MAB.

Zásady managementu a plán péče se připravují. Správcem území je Ředitelství pro přírodní management (Tungasletta 2, N-705 Trondheim) a guvernér regionu Svalbard (Úřad guvernéra, odbor pro životní prostředí, N-9171 Longyearbyen).

Rozloha rezervace je 1903000 ha. Přírodní rezervace zahrnuje i mořské území uvnitř výsostných vod kolem ostrovů, jež jsou jádrem rezervace (rozloha mořského území není započtena; výsostné vody se rozkládají do 4 námořních mil od pobřeží).

Nejvýznamnější přírodní, kulturní a/nebo sociální hodnoty území

Přírodní rezervace Severovýchodní Svalbard zahrnuje polohy od mořského dna do 835 m nad mořem; její hodnota spočívá zejména v tom, že jde o arktické území nedotčené jak v národním, tak i v globálním měřítku. S výjimkou některých pobřežních partií je hlavní část rezervace pokryta ledovci. Hlavními typy stanovišť podle klasifikace CORINE jsou pobřeží a mokřady/bažiny/rašelinistiště. Oblasti, kde v létě není sníh,

představují významná stanoviště fauny a flóry ve středo- a vysokoarktických vegetačních oblastech. Nejvýznamnější trvalý výskyt ledního medvěda (*Ursus maritimus*) v souostroví Svalbard leží v této rezervaci. Ta má dále vysokou hodnotu jako lokalita, sloužící k životu, rozmnožování a odpočinku dalších mořských savců, jako je mrož lední (*Odobenus rosmarus*), tuleň kroužkovaný (*Phoca hispida*) a lvoun hřívnatý (*Erignathus barbatus*). Berněška tmavá (*Branta bernicla*) se většinou zdržuje v této oblasti během letního období. Sob polární (*Rangifer tarandus platyrhynchus*), poddruh endemický pro toto souostroví, a kajka mořská (*Somateria mollissima*) jsou zde hojnými taxony.

Hlavním cílem ochrany je uchování nedotčeného charakteru území a zajištění stanovišť pro lední medvědy.

Management in situ

V přírodní rezervaci Severovýchodní Svalbard se neprovádí management stanovišť, druhů ani využívání území. Neexistuje zde trvalý výzkum ani návštěvnická zařízení. Kromě každoroční kontrolní plavby, organizované Úřadem guvernéra, se zde neprovádí průběžné monitorování. Vstup je kontrolován po celé oblasti včetně zákazu vjezdu pozemních motorových vozidel. Na skupinu ostrovů Kong Karls Land je vstup absolutně zakázán.

Typická chráněná území kategorie II:

Bělověžský národní park (Polsko)

Vyhlášení a právní podklad pro management

NP byl založen roku 1921 jako lesní „rezervace“, přejmenován na „Národní park v Bělověži“ v roce 1932, zřízen jako Bělověžský národní park v roce 1947, rozšířen na dvojnásobek rozlohy vyhláškou Rady ministrů 16. 7. 1996.

Před rokem 1996 byl plán péče každoročně schvalován vědeckou radou parku a ministerstvem životního prostředí. Po rozšíření parku se připravuje nový plán péče. Řídícím orgánem parku je Správa Bělověžského národního parku (ředitelství - Park Palacowy 5, PL-17230 Bialowieza). Území je spolu s běloruskou částí - Bělověžská pušča - lokalitou světového dědictví. Polská část byla zařazena na Seznam v roce 1979, zbytek v roce 1997. Území je také od roku 1979 biosférickou rezervací.

Rozloha území je 10 502 ha.

Nejvýznamnější přírodní, kulturní a/nebo sociální hodnoty území

Nížinný přírodní les blízky pralesovitému stavu, typický pro boreonemorální zónu Evropy. Podle klasifikace CORINE jsou hlavními typy přírodních stanovišť mokřady/močály/rašelinistiště (3%), trávníky/křoviny (5%) lesní porosty (91%) a zemědělské/člověkem vytvořené biotopy (1%). Vegetace je tvořena 20 lesními společenstvy doplněnými křovinným podrostem, bažinami a vodní vegetací. Bohatá je flóra: 775 druhů cévnatých rostlin, 275 druhů lišejníků, přes 3500 druhů hub (z toho 450 kloboukatých). Fauna je tvořena více než 12 000 druhy, mezi jinými i volně žijícím zubrem (*Bison bonasus*), losem (*Alces alces*), rysem (*Lynx lynx*), vlkem (*Canis lupus*), kulíškem nejmenším (*Glaucidium passerinum*), 8 druhy datlovitých a jeřábekem lesním (*Tetrastes bonasia*).

Hlavním cílem ochrany je ochrana celého ekosystému (vegetace, flóry, fauny, přírodního prostředí) a přírodních procesů spolu s pozůstatky různých druhů lidských činností (středověké mohyly, stromy s pozůstatky včelích úlů, milířů na výrobu dřevěného uhlí a podobně). Park poskytuje příležitost

pro vědecký výzkum za předpokladu, že zvolené metody nejsou v rozporu s hlavními cíli ochrany, pro přírodně orientovanou turistiku a pro vzdělávací aktivity, které opět nesmí být v rozporu s hlavními cíli ochrany.

Management in situ

Do rozšíření parku v roce 1996 byly primární cíle ochrany naplňovány na 98 % území parku. Od doby rozšíření nyní neprobíhá jakýkoli management stanovišť či volně žijící flóry a fauny v zóně A (45 % území - původní park). V zóně B (53 % území - nedávno přidružená část) není prováděn management stanovišť na 80 % a management druhů je omezen na druhovou ochranu a kontrolu početnosti („culling“). V zóně C (2 % území) se provádí průběžný management stanovišť a druhů stejně jako využívání přírodních zdrojů (zemědělství, pastevectví, využívání vodních zdrojů). Pro účely managementu se v parku provádí základní i aplikovaný výzkum.

Přístup do zóny A je povolen pouze vědcům a na malé části území i pro některé návštěvy s průvodci. V zóně B je vstup omezen jen na značené cesty pro návštěvníky. Místní obyvatelé se mohou pohybovat volně mimo uzavřené oblasti. V Bělověžském národním parku je návštěvnické středisko i přírodní a naučné stezky a jsou realizovány výchovné programy a činnosti.

Národní park Val Grande (Itálie)

Vyhlášení a právní podklad pro management

Park byl založen v roce 1992 vládní vyhláškou; část území (skalní masiv Pedum) byla chráněna již od roku 1967.

Úřadem, spravujícím park, je Správa Národního parku Val Grande (Villa S. Remigio, I-28048 Pallanza-Verbania).

Rozloha území je 14 598 ha.

Nejvýznamnější přírodní, kulturní a/nebo sociální hodnoty území

Val Grande je nejrozsáhlejším zachovalým přírodním územím v Itálii, ale také „muzeem pod širým nebem“ původní alpské civilizace. Opouštění alpských pastvin a zastavení odlesňování zaručily návrat přírodních poměrů: příroda se stala opět pánem území. Bohatství a různorodost vegetace jsou jednou z největších atrakcí spolu s neprůchodnými lesy a pestrobarevnou flórou. Park je útočištěm divokých zvířat; má strmá, hluboká údolí a velmi čisté bystřiny v roklích, chráněných strmými svahy a působivými panoramaty od Monte Rosa po Lago di Maggiore. Dominantním typem stanovišť jsou lesy, pokrývající 70 % území parku; převažují kaštanovníky, buky, smrky a jedle. Alpské louky a křoviny pokrývají 18 %, skalní/alpské biotopy 10 % a mokřady 1 % rozlohy parku. Významnou charakteristikou parku jsou také různorodé geologické útvary a zbytky historických budov.

Hlavním cílem ochrany je ochrana integrity životního prostředí údolí Val Grande.

Management in situ

Na 90 % území národního parku neexistuje využívání přírodních zdrojů, management přírodních stanovišť a druhů; zakázán je lov. Využívání přírodních zdrojů na zbývajících 10 % území je omezeno na extenzivní lesnictví a zemědělství a využívání vodní energie. V parku je prováděn základní i aplikovaný výzkum pro účely managementu.

Vstup je volný, většinou však je omezen na značené trasy. V NP Val Grande jsou návštěvnická střediska i přírodní a naučné stezky a jsou realizovány vzdělávací programy a aktivity.

Typická chráněná území kategorie III:

Regionální park Škočjanske jame (Slovinsko)

Vyhlášení a právní podklad pro management

Oblast Škočjanských jeskyní byla vyhlášena jako místo světového dědictví 28. 11. 1986 a regionální park byl založen 1. 10. 1996 Parlamentem Slovinské republiky zákonem o Regionálním parku Škočjanske jame (Ur.l. RS pt 57/96. Úřední věstník RS č. 57/96).

Plán péče pro park se připravuje. Správním úřadem parku je Správa parku Škočjanske jame (Uprava parka, Škočjan 2, SI-6215 Divača).

Rozloha podzemních oblastí je 13,5 ha, chráněná oblast na povrchu se rozkládá na ploše 413 ha.

Nejvýznamnější přírodní, kulturní a/nebo sociální hodnoty území

Složitý systém propadlých dolin, podzemních jeskyň a jednotlivých přírodních a kulturních památek. Kontakt mezi flyš a vápencem vytváří mimořádně krásné propasti, hluboké až 163 m. Nacházejí se zde různé jeskyně s bohatou krápníkovou výzdobou, stalaktity i stalagmity, a obrovské podzemní rokle řeky Reka. Maximální průřez jeskyní Martel má 12 000 m² a jeskyně je v tomto místě 146 m vysoká. V propastech a v jeskynních vchodech je unikátní mikroklima s výskytem alpské i submediteránní flóry a fauny. Mimořádně bohatá je biotická rozmanitost s množstvím ohrožených druhů v jeskynních vchodech i mimo jeskyně; v podzemí se vyskytují četné endemické druhy. Ve třech vesnicích se nacházejí typické krasové formy architektury a dále několik kilometrů starých průzkumných stezek, vytesaných do srážů propastí. Jak v jeskynních, tak i mimo ně jsou bohatá archeologická naleziště.

Hlavním cílem ochrany je ochrana složitěho jeskynního systému, přírodních stanovišť, jeskyní a archeologických nalezišť, obnova architektonického dědictví a trvale udržitelný management.

Management in situ

V podzemním jeskynním systému a propastech se neprovádí management stanovišť. Způsoby využívání území v přechodové zóně neohrožují hlavní cíl ochrany. V parku se provádí základní i aplikovaný výzkum pro účely managementu.

Vstup do jeskyň je řízen; možné jsou jen návštěvy s průvodcem. V RP Škočjanske jame je návštěvnícké středisko i přírodní stezky a jsou realizovány vzdělávací programy a aktivity.

Giant's Causeway a lokalita světového dědictví

Pobřeží Causeway (Spojené království)

Vyhlášení a právní základ managementu

Lokalita byla vyhlášena v roce 1986 jako lokalita světového dědictví podle Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO z roku 1972. Z převážné většiny je ve vlastnictví organizace National Trust a v souladu se zákony o National Trust (1907, pro Severní Irsko 1946) je chráněna před zcizením. Lokalita leží v tzv. Pobřežní oblasti mimořádně krásy Causeway a od roku 1997 je národní přírodní rezervací.

Lokalita má plán péče. Správcem je severoirská regionální úřadovna National Trust (Rowalane House, Saintfield, Co. Down BT 27 4 LH, Severní Irsko).

Rozloha území je 71 ha.

Nejvýznamnější přírodní, kulturní a/nebo sociální hodnoty území

Jedinečný příklad evoluční historie Země v období třetihor, zahrnující příklady vzácných a výjimečných přírodních jevů. Pobřeží Causeway také zahrnuje podmořské archeologické naleziště mimořádného kulturního významu, ležící nedaleko Giant's Causeway - místo potopení španělské armádní galeony „Girona“. Hlavním typem přírodního stanoviště (CORINE) je pobřeží (100 %), zahrnující mokřady/bažiny/rašeliniště (2 %), trávničky/křoviny (70 %) , skaliska (20 %) a zemědělské/člověkem vytvořené biotopy (6 %).

Hlavním cílem ochrany je chránit lokalitu pro britský lid bez nebezpečí zcizení prostřednictvím National Trust a udržovat ji v přírodním stavu s tím, že bude zabezpečen přístup veřejnosti, a chránit geologické útvary, flóru a faunu.

Management in situ

Lokalita je rozdělena do dvou velkých zón. Zónu A představuje hlavní skalní formace Giant's Causeway (1 ha) bez jakéhokoli využívání. Zóna B je tvořena zbývající částí lokality světového dědictví (70 ha) a je zde povolen takový způsob využívání, který neohrožuje hlavní předmět ochrany. Provádí se výzkum a monitorování.

Vstup je volný, ale je omezen z důvodů veřejné bezpečnosti a ochrany stanovišť. Nutnost zajištění bezpečného přístupu pro turisty vyžaduje v určitých obdobích rekonstrukční práce. To se netýká hlavních skalních útvarů Causeway. Na lokalitě je návštěvnícké středisko a naučná stezka bez průvodce; National Trust zde realizuje vzdělávací programy.

Typické chráněné území kategorie IV:

Národní park Weerribben (Nizozemí)

Vyhlášení a právní základ managementu

Národní park byl zřízen roku 1992 vyhláškou Ministerstva zemědělství, ochrany přírody a rybařství.

Plán péče se v současnosti reviduje. O území pečují Státní lesy. Správcem je Správa Národního parku Weerribben (Postbus 10078, NL-8000 GB Zwolle).

Rozloha území je 3510 ha.

Nejvýznamnější přírodní, kulturní a/nebo sociální hodnoty území

V území převažují vodní plochy a bažiny, vzniklé těžbou rašeliny. Různá stadia přírodního vývoje od otevřených vodních ploch po ostřicové lesy s sebou přinášejí bohatství různých typů biotopů a širokou škálu volně žijící fauny a flóry. V jedné části parku se provádí řízený management, zatímco třetina území je ponechána přírodnímu vývoji ostřicového lesa bez jakýchkoli lidských zásahů. Území je považováno za nejvýznamnější mokřady v severozápadní Evropě. Typy stanovišť podle klasifikace CORINE jsou rákosiny (25 %), trávničky (15 %), kosené louky (15 %), člověkem vytvořená krajina (silnice, stavby) (10 %) a otevřené vodní plochy (10 %).

Hlavním cílem ochrany je udržení a rozvoj kvality různých stanovišť.

Management in situ

V zóně A, sestávající z ostřicových lesů a představující 25 % území, se neprovádí management biotopů a druhový management je pouze nástrojem ochrany druhů. V zóně B - tvořené rákosinami a kosenými lukami a představující 55 %

území - se provádí trvalý management pro uchování těchto biotopů. Jiné využívání území než získávání rákosu a pastva se zde neprovádí. V zóně C se provádí obnova vodních ploch. Téměř celé území je ve vlastnictvím státu. V parku se provádí základní i aplikovaný výzkum pro účely managementu. Vstup do suchozemských biotopů je omezen na přírodní stezky a cyklostezky. Vodní cesty jsou veřejně přístupné pro veslice a elektřinou poháněné čluny; jejich kotvení je však povoleno jen na speciálně vyznačených místech.

V NP Weerribben je návštěvnické středisko a přírodní a naučné stezky; realizují se zde výukové programy.

Typická chráněná území kategorie V:

Národní park Yorkshire Dales (Spojené království)

Vyhlášení a právní podklad pro management

Národní park byl založen v roce 1954. Platnými právními dokumenty pro území parku jsou zákon o národních parcích a přístupu do krajiny (1949) a zákon o ochraně životního prostředí (1995); v obou případech jde o parlamentární zákony.

Rozvoj a využití území jsou řízeny místním plánem pro Yorkshire Dales a plánem využívání hornin a odpadového hospodářství. Přípravuje se nový plán péče; k publikaci má dojít v březnu 2000. Správcem parku je Správa NP Yorkshire Dales (Yorebridge House, Bainbridge, Leybur, North Yorkshhires DL8 3EE).

Rozloha území je 176 900 ha.

Nejvýznamnější přírodní, kulturní a/nebo sociální hodnoty území

Yorkshire Dales se vyznačuje pozoruhodnou scenérií, rozmanitostí přírodních stanovišť, bohatým kulturním dědictvím a nenarušenou kvalitou prostředí. Hlavními typy přírodních stanovišť podle klasifikace CORINE jsou mokřady/bažiny (0,2 %), hrubé trávníky/křoviny/ kapradí (49,9 %), listnaté a jehličnaté lesy (1,4 %), skaliska - vápencové plošiny (2,2 %), zemědělská/člověkem vytvořená stanoviště (28,3 %) a náhorní vršoviště/vrchoviště (15,1 %). Je zde kolem 20 hlavních údolí (dales), navzájem silně odlišných charakterem a atmosférou. V roztroušených farmách, vesničkách a malých tržních městečkách žije kolem 18 000 lidí. Území bylo osídlené již před více než 10 000 lety; pozůstatky tohoto osídlení nacházíme v krajině v podobě původních sídel, vytěžených dolů a lomů a mozaiky suchých zdí a stodol, tak typických pro Dales. Pradávní zemědělci vymýtili lesy a vytvořili pole. Ovce na kopcích, sečené louky v údolních nivách: to bylo po dlouhou dobu typickým způsobem života daleských farmářů a vedlo k vytvoření krajiny, oblíbené jak místními obyvateli, tak návštěvníky.

Hlavním cílem ochrany je ochrana přírodního i kulturního dědictví, volně žijící fauny a flóry, charakteru krajiny a jejich krás, zajištění přístupu a rekreačních příležitostí a vzdělávání. Snahou je podpora rozvoje ekonomiky a místních komunit, beroucí ohled na harmonizaci s přírodní a kulturní identitou NP a respektující principy trvale udržitelného rozvoje.

Management in situ

V NP Yorkshire Dales je využívání zdrojů představováno těžbou (povrchovou i podpovrchovou), zemědělstvím, sportovním i komerčním lovem a rybníkářstvím, lesnictvím, pascím dobytka a vodním hospodářstvím. Na 33,3 % území parku se provádí management biotopů pro účely jejich ochrany, na polovině území je management orientován na obnovu stanovišť. Ve velké části území se provádějí činnosti na

ochranu mezinárodně a národně ohrožených druhů. V oblasti se provádí základní i aplikovaný výzkum pro účely managementu. Vstup je v zásadě volný, avšak omezený prostřednictvím sítě více než 2100 km veřejných práv na užívání silnic a cest na povolení. Existují dvě malá místa s absolutně neomezeným vstupem. Pro místní ekonomiku je velmi významná turistika, avšak tlak návštěvníků ohrožuje zranitelné biotopy a aktivity farmářů a vede k poškozování cest. Doprava a rozvoj, vázaný na turistiku, zůstávají nebezpečím pro venkovský charakter území. Místní ekonomika je rostoucí měrou závislá na turistice, což vede k zániku místních služeb a potřeby podomního ubytování, čímž je ohrožena ekonomická úroveň oblasti.

V NP Yorkshire Dales je řada návštěvnických středisek i přírodních a naučných stezek. Organizovány jsou četné vzdělávací programy a aktivity.

Regionální přírodní park Brenne (Francie)

Vyhlášení a právní podklad managementu

Regionální park byl založen 22. 12. 1989 vyhláškou Ministerstva životního prostředí.

Obnovení statutu plánu péče parku proběhlo v roce 1998. Správcem parku je Správa Regionálního přírodního parku Brenne (Maison du Parc, Hameau du Bouchet, F-36300 Rosnay/Indre).

Rozloha území je 166 000 ha včetně 9 000 ha rybníků.

Nejvýznamnější přírodní, kulturní a/nebo sociální hodnoty území

Území parku typickým způsobem reprezentuje přírodní oblast Brenne, sestávající z mozaiky různých typů stanovišť: chudých luk, lesů, křovin, rybníků, vršovišť. Člověkem vytvořené rybníky zde existují od 12. století a jsou využívány pro trvale udržitelné rybníkářství. Podle klasifikace stanovišť CORINE jsou hlavními stanovištními typy mokřady/bažiny/rašeliníště (5 %), trávníky/křoviny (49 %), lesy (25 %), zemědělská/člověkem vytvořená stanoviště (20

%) a ostatní (0,5 %). Území má vysokou biologickou hodnotu díky existenci 1 400 rybníků (9 000 ha) s velmi bohatou biodiverzitou včetně četných vzácných vodních ptáků, hmyzu a rostlin, želvy bahenní (*Emys orbicularis*) a chudých luk, na nichž probíhá management v podobě extenzivní pastvy, což umožňuje existenci mnoha druhů vstavačovitých a podmiňuje vysokou rozmanitost hmyzích druhů.

Hlavním cílem ochrany je uchování mezinárodně významných mokřadů (podle Ramsarské úmluvy) a tzv. významného ptačího území (48 000 ha). 58 000 ha tzv. Grande Brenne je vládou navrhováno jako lokalita soustavy Natura 2000.

Management in situ

Management biotopů (permanentní nebo obnovný) pro ochranné účely se provádí na 11 % území. Druhá ochrana je zajišťována prostřednictvím managementu stanovišť. Hlavními způsoby využívání území je pastva, lesnictví, zemědělství, vodní hospodářství, rybníkářství a lov. Management stanovišť a druhů pro ochranné účely se provádí s podporou grantů EU. V parku se provádí základní i aplikovaný výzkum pro účely ochrany.

Vstup je volný po veřejných cestách; na soukromých pozemcích, kterých je v parku 99 %, jen na povolení. Turistika ani rekreace nejsou v rozporu s hlavními cíli ochrany. V parku jsou návštěvnická střediska, přírodní i naučné stezky. Organizovány jsou četné vzdělávací programy a aktivity.

Chráněná krajinná oblast Třeboňsko (Česká republika)

Vyhlášení a právní podklad managementu

Biosférická rezervace Třeboňsko byla vyhlášena 1. 3. 1977, CHKO Třeboňsko 15. 11. 1979 výnosem Ministerstva kultury ČSR č. 22737/1979. Management vychází z českého zákona o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb. a navazujících vyhlášek. Plán péče byl schválen Ministerstvem životního prostředí 18. 7. 1996. Správcem území je Správa CHKO a biosférické rezervace Třeboňsko (Valy 121, CZ-379 01 Třeboň).

Rozloha území je 70 000 ha.

Nejvýznamnější přírodní, kulturní a/nebo sociální hodnoty území

Původně lesnaté mokřadní území bylo historicky změněno (12. - 16. století) na polopřírodní harmonickou krajinu. Leží v jižních Čechách poblíž hranice s Rakouskem. Jedinečná mozaika listnatých a jehličnatých lesů, více než 500 člověkem vytvořených rybníků, litorálních zón, přírodních potoků a člověkem vybudovaných kanálů, hrází, zaplavovaných mokřadů, přechodových rašelinišť, polí, vlhkých a mesických luk a malých sídel s výskytem vysoké rozmanitosti rostlinných a živočišných druhů. Hlavními typy stanovišť podle klasifikace CORINE jsou mokřady/bažiny/rašeliniště (10 %), trávničky/křoviny (5 %), lesy (45 %), zemědělská/člověkem vytvořená stanoviště (30 %) a rybníky (10 %).

Hlavním cílem ochrany je uchování historicky vyvinuté, harmonické polopřírodní krajiny s cennými přírodními ekosystémy a bohatstvím fauny a flóry. Jde o tradiční model úspěšné interakce mezi člověkem a přírodou (ideál programu MAB). Ohnisko výskytu české populace vydry (*Lutra lutra*). Chrání se zde dva rozsáhlé mokřady mezinárodního významu (Třeboňská rašeliniště, Třeboňské rybníky) a významné ptačí území evropského významu.

Management *in situ*

Management biotopů pro ochranné účely se provádí na 8 % území. Zvláštní pozornost je věnována ochraně rašelinišť a slatinišť, rybníků, litorálních a zaplavovaných mokřadů, lužních lesů, vlhkých luk a jiných cenných přírodních a polopřírodních lesů, jež jsou typické pro tento typ krajiny. Management druhů, zaměřený na druhovou ochranu, probíhá na 15 % území. Hlavními způsoby využívání území je lesnictví, zemědělství, chov ryb a lov. V oblasti se provádí základní i aplikovaný výzkum pro ochranné účely. Vstup do první zóny je omezen či je možný jen na zvláštní povolení, ve druhé

zóně omezení platí na 5 % území a v zóně třetí na 1 % území. V CHKO Třeboňsko je informační středisko, připravuje se návštěvnické středisko; existují tři přírodní stezky, dvě další se připravují; realizují se vzdělávací programy.

Typické chráněné území kategorie VI:

Přírodní rezervace Hammastunturi (Finsko)

Vyhlášení a právní podklad managementu

Zřízena 1. 2. 1991 zákonem č. 62/1991 o ochraně volně žijící fauny a flóry (Erämaalaki) finského parlamentu.

Území má plán péče. Správcem je Forest and Park Service - Metsähallitus (Ylä-Lapin Luontopalvelut, PL 36, FIN-99801 Ivalo).

Rozloha území je 182 500 ha.

Nejvýznamnější přírodní, kulturní a/nebo sociální hodnoty území

Rezervace má charakter divočiny s rozsáhlými neosídlenými oblastmi, kde nejsou téměř žádné cesty. V kaňonu Ivalojoiki se vyskytují prastaré exempláře borovice lesní (*Pinus sylvestris*) a probíhá zde severní hranice rozšíření smrku ztepilého (*Picea abies*). Oblast bažin Aapa je krajinou s množstvím kopců, lesů, rašelinišť, bažin a toků. Území obývají obyvatelé národnosti Saami, udržující staré lovecké a rybářské tradice, chov sobů (jak saamskými, tak finskými chovateli) a rýžování zlata. V oblasti leží historické památky a stavby. Oblast patří k populárním rekreačním územím pro turistiku a kanoistiku. Podle klasifikace CORINE jsou hlavními typy stanovišť mokřady/bažiny/rašeliniště (24 %), lesy (60 %), skaliska/alpínské polohy (14 %) a vodní toky a plochy (2 %).

Hlavním cílem ochrany je udržování přírodního charakteru území.

Management *in situ*

V zóně A (39 % území) ani v zóně B (50 %) se neprovádí žádný management biotopů, v zóně C (11 % území) je omezen pouze na přírodě blízké lesnictví. Management druhů je na celém území rezervace omezen na druhovou ochranu a regulaci početnosti prostřednictvím lovu. Využívání území je omezeno na rýžování zlata, lov, rybolov a pastvu; v zóně C navíc na lesnictví. V území se provádí základní i aplikovaný výzkum pro účely managementu.

Vstup je volný, existují zde přírodní a naučné stezky.